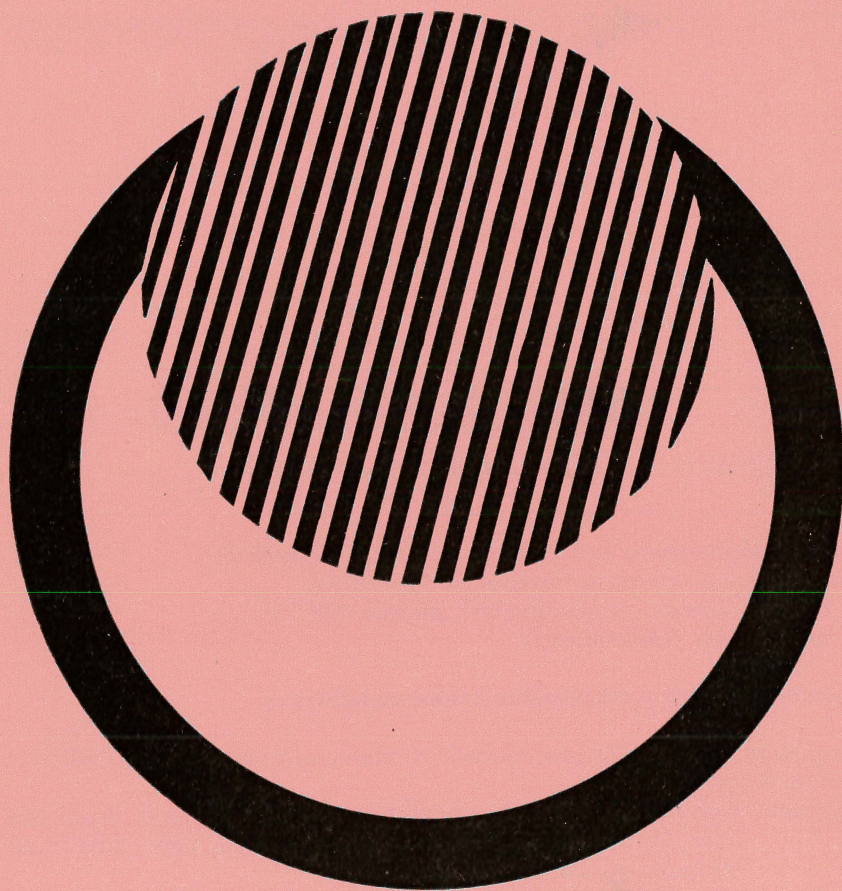

Katsaus

KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU

3.1976

• KULTTUURI • POLITIIKKA • TALOUS •

KATSAUS

Julkaisija: Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimittajat:

Raimo Ruottu (päätoimittaja), Käppöstie

03100 Nummela, puhelin 913-22870

Osmo Jokinen (toimitussihteeri), Hakaniemenkatu 3 A 32,

00530 Helsinki 53, puhelin 713 212

Toimitusneuvosto: kannatusyhdistyksen johtokunta

Tilaushinnat 1976:

25 mk / vuosikerta

13 mk / puoli vuotta

Maksun voi suorittaa postisiirtotilille 71556-0.

Irtonumeroita à 5 mk myy Suomalainen kirjakauppa, Porthanin paperikauppa ja Kirjavintti Helsingissä.

Osoitteen muutokset:

Marja Vinberg,

Ruukinlahdentie 2 A 3,

00200 Helsinki 20, puhelin 90-678 118

Kuusi numeroa vuodessa

Neljäs vuosikerta

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Perustettu 1968

Osoite: Rudolf Steiner -koulu, Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30)

Sihteerit: Martti Tuomola (vt. pääsihteeri), puhelin 408 560,

Risto Suurla (taidesihteeri)

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 10 mk/vuosi postisiirtotilille 168371-4.

Johtokunta: pj. Keijo Wälenius

jäsenet: Aulis Aarnio, Inkeri Airola, Ilkka-Christian Björklund, Pentti Malaska, Antti-Veikko Perheentupa (vpj.), Ville Repo, Eila Sandborg, Martti Tuomola

Sihteeri: Merja-Riitta Virtanen, Ruukinlahdentie 2 A 3.

00200 Helsinki 20, puhelin 90-678 118

PIDOT TOKYOSSA

Henkinen ilmasto Suomessa 1950—70-luvuilla

Helmikuisena sunnuntaina 1. 2. 76 istui pöydällinen vanhan ja uuden Katsauksen kantajoukkoa iltaa ravintola Tokyon kabinettissa. Keskusteltiin myös otsikon aiheesta, josta oheinen tiivistelmä. 'Sisääntulojärjestyksessä' luetellen keskusteluun osallistuivat professori Reijo Wilenius, kirjailija Pekka Lounela, säveltäjä Kari Rydman, rehtori V. O. Veilahti, osastopäällikkö Kalervo Siikala, kansliapäällikkö Kauko Sipponen, osastopäällikkö Antti-Veikko Perheentupa ja pääsihteeri Hilikka Pietilä.

Reijo Wilenius: Katsauksen perustamisai-
ka, 1950-luvun loppu, oli pinnallista ja viatonta aikaa nykyhetkeen verrattuna. Katsauksen perustamisimpulssi tuli oikeastaan siitä, että kulttuurimaaisema näytti niin harmaalta. Meitä oli silloin pieni porukka, joka päätti joltakin osalta vähentää tätä harmaut-
ta.

1960-luvulle tultaessa maisema näytti alkusi vielä harmaammalta. Silloin julistettiin, että ideologiat ovat kuolleet, filosofia on pelkästään logiikan tekniikkaa. Vuoden 1966 paikkeilla maailmalta alkoi kuulua kummia. Kesäkuussa 1967 oli Jyväskylässä ylioppilaskunnan järjestämä forum, jossa ensimmäisen kerran olin haistelevinani vallankumouksen hajua Suomessa. Tuossa tilaisuudessa pidin alustuksen "Ideologia ja ei-ideologia", jossa selitin, että nyt on alkamassa ideologinen jätten lähtö. 1968 keskustelu lähti käyntiin paljon voimakkaammin kuin olin aavistellut. Siinä tuntui tietty avoimuus; oli herätty havaitsemaan tiettyjä maailman ongelmia, joiden päällä aikaisemmin oli nukuttu. Tervehdin ilolla tätä ilmapiiriä muutosta kirjassani "Nuorison kapina ja aikamme suunnanmuut-
tos".

1970-luvun vaihteessa tapahtui sitten ideologinen jäykistyminen. Keskustelu jatkui yhä, mutta siinä kaivauduttiin aseisiin, mistä aiheutui eräänlainen hakkaava tyyli. Tärkeintä oli se, mihin ryhmään kuului ja sen mukaan sitten kiitettiin tai peitettiin.

Omalta osaltani viihdyn nykyisessä tilanteessa paremmin kuin 50-luvun lopun ilmas-
tossa — varsinkin kun tuntuu siltä että ahdas sidonnaisuus alkaa hieman heiketä.

Pekka Lounela: Lähtisin liikkeelle hieman varhaisemmasta ajasta. Sakari Virkkunen erosi Ylioppilaslehden (YL) päätoimittajan virasta v. 1954. Silloin päättyi YL:ssä lähinnä Erkki Salosen aloittama kausi, joka merkitsi uudelleenorientoitumista sodanjälkeisiin olosuhteisiin. Silloin YL otti määrätietoisuuden kulttuuripoliittisen linjan ja ylioppilaiden kulttuuritoiminta ylimalkaan sai uusia yllättäviä piirteitä. Nyt tuli reaktio, ruvettiin vaatimaan taas aatteita ja paneutumista yhteiskunnallisiin asioihin. Näin jälkikäteen minua on hämmästyttänyt tuon vaatimuksen voimakkuus. Salosen ja Virkkusen aikana hyvinkin monet, tälläkin hetkellä keskeiset yhteiskunnalliset kysymykset olivat YL:ssä suuren huomion kohteina. Tämä kulttuurisuuntaus tuli kuitenkin leimatuksi. Ei sitä nyt suoraan kommunismiksi sanottu, mutta kuitenkin sitä pidettiin jotenkin epäilyttävänä ja kiusallisena, koska se ei ollut kontrolloitavissa yhtä helposti kuin esim. yliopiston valvonnassa tapahtuva poliittisen historian harrastus.

Wilenius: Snellmaniakin sanottiin uskonnottomaksi kommunistiksi.

Lounela: Kriisin merkkejä oli siis nähtävissä. Kun YL ei pystynyt kunnolla vastaamaan uudestaan nousseeseen aatteellisuuden ja yhteiskunnallisuuden paineeseen, perustettiin lehdykkä nimeltä "Välkysymys", josta ilmestyi kaikkiaan 6 numeroa. Sen ensimmäisestä numerosta otettiin 5000 kpl:n painos ja

sitä markkinoitiin rohkeasti. Jouko Tyyri sanoi, että kun me painetaan sitä ensin oikein paljon ja myydään ne kaikki, niin me saadaan seuraavat numerot painettua. Muuten pelasi hyvin, mutta lehteä ei saatu myydyksi riittävästi ja niin se loppui.

Samoihin aikoihin Tuomas Anhava sai *Suomalaisen Suomen* toimitussihteerin paikan. Hän tuomitsi Välikysymyksen perustamisen ja jättäytyi sen ulkopuolelle. Mutta kun Välikysymys sitten lopahti niin suuri osa sen avustajakuntaa kuitenkin hakeutui Suomalaisen Suomen piiriin.

V. 1956 käytiin ensimmäinen Kekkosen vaalitaistelu, jossa tämä ns. "Nuorten kriitikojen kaarti" oli aika passiivinen. Tosin esim. Sylvi Kekkosen järjestämät kirjalliset illat olivat jo muokanneet Kekkoselle suopeata maaperää. Jouko Tyyri oli ensimmäinen, joka silloin läksi avoimesti Kekkosen linjoille. 1958, yöpakkasten aikaan, Tyyri kirjoitti kirjeensä "Onko ministeri Leskinen korvaamaton?", mikä katsottiin silloin huomattavan radikaaliksi toimenpiteeksi. Yleensä 60-luvulla luotiin 50-luvusta kuva, että aika oli hermeettisten lyyrikkojen, jotka kirjoittivat runoja suurinpiirtein toisilleen. Tämä näkökulman himmeneminen on minusta jossain vaiheessa syytä korjata.

Tyyri kirjoitti myös Suomalaiseen Suomeen varsin huomattavan jutun, jossa hän arvosteli Veikko Huovisen kirjan "Rauhanpiippu". Siinä hän ilmoitti tuntevansa dosen, joka kokee nämä kivääritemput jatkuvasti elämänsä suurina seikkailuina ja lausui muutamia vastaavia sotaa halventavia sanoja. Sen seurauksena Anhava sai lähdön Suomalaisesta Suomesta, jolloin hänen hankkimansa avustajat panivat lehden boikottiin. Kun tämä 1950-luvun esteettinen polvi käsitti 10—12 henkilöä, boikotilla ei tosin ollut suurta merkitystä, mutta ehkä se vaikutti siihen harmauteen, johon Reijo viittasi. Jonkin uuden orgaanin tarve koettiin kuitenkin aikalailla kipeästi kirjoittajien piirissä.

Katsaus alkoi ilmestyä

Katsaus lähti tuolloin tavallaan vaivihkaa liikkeelle; yhtäkkiä vain huomattiin, että Katsaus on olemassa ja se aikoo ilmestyä jatkuvasti. Sitä ei juuri kukaan koskaan nähnyt, mutta sitä siteerattiin muissa lehdissä ja näin siitä 50-luvun lopulla tuli eräänlai-

nen YL:n syventäjä. Katsauksen kuva oli ehkä vähemmän esteettinen kuin YL:n, mutta kyllä YL:ssä oli muutakin! Antti-Veikko Perheentupa kirjoitti sosiaalisista kysymyksistä, Itälä koulukysymyksistä, Sipponen hyvinvointivaltiosta ja valtakunnansuunnittelukysymyksistä, Kalervo Siikala seurasi ulkomaan-tapahtumia jne. 50-luvulla YL:n spektri oli huomattavan laaja ja vasta 60-luvulla siitä tuli enemmän taidelehti.

Haluan kiteyttää tämän siten, että Katsaus itse asiassa syntyi hyvin pitkän ja monipuolisen keskustelun hedelmänä, mutta ei varsinaisen päälinjan puhkeamana vaan ihan omana aloitteenaan.

Kari Rydman: Reijo mainitsi asenteiden lukkiutumisen ja eriytymisen pieniin ryhmiin ja ryhmäkuntiin. Porukoilla, jotka kirjoittivat silloin Välikysymykseen ja YL:een, oli kovin erilainen konsistenssi kuin niillä porukoilla, jotka nykyisin tekevät lehtiä.

Kun aikoinaan puhuttiin esim. pasifismita, se lähti muutamista äärimmäisen radikaaleiksi katsotuista yksityisten henkilöiden kirjoituksista, jotka herättivät valtavasti huomiota. 60-luvulla alkoi ulkomaisten esikuvien mukaan vähitellen tulla yhdistyksiä kuten Sadankomitea. Vietnamin sota yms. alkoi tietysti myöskin kiinnostaa. Mutta jossain vaiheessa tapahtui käänne. Sadankomitea lähti marssilinjalle — edelleen ulkomaisten esikuvien mukaan — muuttuen samalla enemmän tai vähemmän militanttiksi, mikä ajoi pois liikkeestä kulttuuriliberalismin lähtökohdakseen omaksuneita ihmisiä. Tällöin syntyi tilaa sille uudenkaltaiselle jengijärjestäytymiselle, joka tapahtui 60-luvun loppupuolella, yhden asian liikkeiden syntyessä. Usein joukkoon kuuluminen on itse asiassa tärkeämpää kuin se, mitä kukin tähän joukkoon kuuluva sanoo, ajattelee tai toimii.

Joukkoonkuuluminen on myös aina kurinalaista, ja se yhdenmukaisti porukat niin, ettei juuri jäänyt tilaa vapaalle liikkumiselle porukoiden välillä. Tämä ilmiö on edelleenkin paljolti olemassa, eikä se ehkä ole edes heikentymässä.

V. O. Veilahti: Minustakin 50-luvun alkupuolen ilmasto oli hyvin jähmeää. Suomi oli tavattoman puoluesidonnainen ja rajojen ylittämisestä sai otsaansa välittömästi tietyn leiman. Yleislemaksi pantiin kommunisti, jos ajatteli eri lailla kuin Suomessa yleensä ajateltiin. Me emme kuitenkaan sai-

si unohtaa, että 40—50-luvuilla maailmassa oli kylmä sota, jota hoidettiin määrättyjen syiden takia ja tiettyjä tarkoituksia silmäläpitäen. Suomen oikeistososialidemokraateille ja Suomen oikeistolle oli varattu oma lohkonsa tässä sodassa. Minun puolueeni, SDP:n tietty siipi sai tehtäväkseen huolehtia joistakin asioista. Mutta minä en hyväksynyt sitä, sillä ajatteluni lähtökohta on aina ollut, että yksi puolue ei ole koko kansa. Koko kansa ei ole myöskään se valtaeliitti, joka taistelee siitä, mikä on tämän eliitin keskuudessa merkittävintä.

Henkilökohtaisesti jouduin vaikeuksiin, koska ulkopoliittinen ajattelutapani oli melko erilainen kuin näillä omillani, puhumatkaan kokoomuspuolueesta ja ns. asevelisossialisteista. Rupesin tekemään omaa yksityistä kapinaa, jossa epäonnistuin. Sosialistinen aikakauslehti, jonka päätoimittaja oli muistaakseni Väinö Leskinen, kieltäytyi jatkuvalla syötöllä julkaisemasta kirjoituksiani, ja jos se julkaisi niitä, niin se teki niihin omavaltaisia muutoksia. Jouduin aina konfliktiin; minun olisi pitänyt kirjoittaa kommunismin vastaista propagandaa. Koetin selvittää heille, että kommunismi on aate, joka on tämän hetken historiallinen realiteetti; siinä on historian järki hegeliläisittäin. Sen takia minä koetin puolustaa oikeutta, että puolueittenkin sisällä saa olla itsenäistä ajattelua. En minä kuitenkaan koskaan sanonut, että marxismi-leninismi on viimeinen totuus tai ainoa totuus. Mutta yritin aina itse hakea totuutta.

Tässä vaiheessa tulivat Reijo Wilenius ja Raimo Antikainen mukaan kuvaan. Vaikka monet voivat nähdä, että asiat menevät aikaan, niin tarvitaan ihmisiä, jotka sanovat että niin käy ja jotka aloittavat jonkin uuden. Nämä kaksi vekkulia aloittivat Katsauksen ja siitä minä annan heille suuren tunnustuksen. Mielestäni koko Suomen kulttuuri-elämä on heille velkaa erittäin paljon.

Väitelkää, ottakaa mittaa

Katsaus-piirissä uskallettiin sanoa, että tuossa asiassa olen jyrkästi eri mieltä. Me olimme toisiamme vastaan tai toistemme puolesta ja me väittelimme. Mutta siellä ei koskaan ollut sellaista niljakasta piirrettä, että olisi vakoiltu tms. kuten eräissä muissa piireissä. Sanonkin nuoremmille: väi-

telkää ja ottakaa kovasti yhteen, mutta älkää menkö koskaan henkisen ”ohranoimisen” tasolle sanomalla, että tuossa on marxilainen, positivistinen, hegeliläinen, steineriläinen jne. Ottakaa ihmisinä toisistanne mittaa ja ottakaa avuksi Tiedon kainalosauvat.

Kalervo Siikala: 1950-luvulla oli kaksi asiaa, joista keskusteltiin ja jotka minua eniten harmittivat. Meidän silloinen intelligentiamme eli lukeneistomme oli lukkiutunut 1930-luvun asenteisiin ja piti sitkeästi valtaa instituutioissa, jotka olivat niin pieniä, että niiden sisälle ei mahtunut mitään kapinaa. Tämän lukeneiston asenteiden vaikutus mielialoihin maassamme muodostui varsinaiseksi ulkopoliittiseksi kysymykseksi.

Toinen asia, joka minua ärsytti, oli meidän hallintomme passiivisuus ja taantumuksellisuus. Hallinto oli tuomioistuin, jonka luo kansa tuli alamaisine anomuksineen, jotka ratkaistiin voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Ne, jotka tänään rynkyttävät perustuslakia hajalle, eivät ollenkaan tiedä, kuinka luutunut hallintokoneistomme oli 50-luvulla. Se pidettiin sellaisena, jotta esiinmurtautuvat yhteiskunnalliset voimat eivät pääsisi vaikuttamaan valtion instrumentin kautta. (Kulttuurikasku Arvo Salmisesta kertoo hänen kerran valitelleen, että hänelle on annettu Suomen kolme huonointa yritystä johdettavakseen: Kansallisooppera, Kansallinen Kokoomus ja opetusministeriö. Hän oli samanaikaisesti Suomalaisen Oopperan (nykyisen Kansallisoopperan) hallintoneuvoston puheenjohtaja, Kokoomuksen puheenjohtaja ja opetusministeriön kansliapäällikön tehtäviä hoitava hallitusneuvos.)

Näihin kahteen 50-luvun perusongelmaan voisi ehkä vielä liittää kolmannen: instrumentti oli liian pieni. Orkesteri oli tavattoman pieni ajatellen nykyaikaisen sivistysvaltion tieteen, tekniikan, taiteen ja hengenelämän eri alojen tarpeita. Reijon mainitsema pintapuolisuus johtui osaltaan siitä, että kenelläkään ei oikeastaan ollut aikaa eikä mahdollisuuksia syventyä mihinkään, koska oli katettava niin laaja alue.

Katsaus, joka tässä vaiheessa lähti liikkeelle, oli eräänlainen taimitarha, jossa kasvatettiin, suhteellisen suojatuissa ja vaaratomissa olosuhteissa, niitä hedelmäpuun taimia, joita myöhemmin on istutettu ympäri Suomea erilaisiin lehtiin, uusiin korkeakouluihin, eri puolille missä hengenelämää

kehitetään. Eikä mielestäni ollenkaan huonoja taimia. — Katsaus ei tosin ollut ainoa tällainen taimitarha, mutta varsin merkittävä, koska siihen aikaan niitä ei ollut kovin useita.

60- ja 70-luvun tapahtumista voitaisiin todeta korkeakoululaitoksen ja yleensä kulttuurielämämme rakenteinen laajentuminen, radion, television ja lehdistön kiistaton kehitys. Myös hallinnon sekä räjähdysmäinen kasvu että sen luonteen muutos, joka oikeastaan toteutettiin, kun valtiontaloudessa siirryttiin keskipitkän aikavälin suunnitteluun ja otettiin käyttöön uusi, dynaaminen hallintoajattelu. Tämän kasvamisen tuloksena olemme saaneet nykyaikaiselle sivistysvaltiolle sekä laadultaan että laajuudeltaan riittävän instrumentin eri aloilla. Orkesteri on nyt riittävän suuri.

Wilenius: Monet tosin valittavat sitä instrumenttia: se ei oikein toimi, se on raskas.

Siikala: Saattaa olla liian raska, mutta joka tapauksessa se on muuttunut luonteeltaan. Hallintokoneiston kasvamisen mukana koettiin myös monia lastentauteja, joista ehkä vaarallisin tuhkarokko oli uusvasemmisto, jonka mekin kaikki olemme enemmän tai vähemmän lievästi käyneet läpi. Osaan meistä on jäänyt pysyviä jälkitauteja, osa on selvinnyt suhteellisen vähäisin vaurioin. Minusta nämä lastentauditkin ovat merkkejä siitä, että olemme siirtyneet uuteen aika-kauteen, kansainväliselle tasolle hengenelämän kehityksessä.

Vaikka instrumentaaliikka on kehittynyt ja orkesteri on suuri, ongelmat eivät ole suinkaan tulleet ratkaistuksi. Oikeastaan päinvastoin. Energia on mennyt orkesterin kehittämiseen niin, että vielä ei ole juuri ehditty katsoa, kuinka sitä voitaisiin käyttää niiden ajatusten ja päämäärien toteuttamiseen, joita ymmärtääkseni Katsauksen alkuperäisellä piirillä oli. — Ehkä nyt on tullut jälleen Katsauksen aika. Ehkä tätä taimistoa on syytä kehittää, sen tuotteiden markkinointia laajentaa.

Kauko Sipponen: Koen itseni huonoksi keskustelijaksi, sillä tunnen, että monet uusiltakin tuntuvat kysymykset ja vastaukset niihin on jo esitetty aikaisempina vuosisatoina, ne vain vedetään ajan tarpeen mukaisesti esille. Keskustelussa tulee aika harvoin esiin jotain uutta, sitähan Salomonkin valitti.

Aatteiden varastosta käytäntöön

1950-luvulla esiteltiin koko se aatteiden varasto, mikä varsinkin läntisessä maailmassa oli siihen mennessä löydetty. 70-luvulla olemme joutuneet panemaan löytöjä käytäntöön sekä laajentamaan uusien ideoiden valikoimaa. Perusongelma on ihan sama kuin 50-luvulla — vähän toisella tasolla vain. Kysymys on edelleen yksilön ja yhteisön välisistä suhteista. Samalla vuosi 1984 on tullut monta vuotta lähemmäksi ja joudumme miettimään, millainen yhteiskuntamme on v. 1984. Joskus nuorempana kuulin, että Orwellin ennustus ei voi koskaan meillä toteutua. Nyt on hymy hieman hyytynyt. Vapauden ongelma on sama kuin aikaisemmin.

Kun perustarpeet on tyydytetty, niin tarvitse nousee entistä korkeammalle, joten myös tämä ongelma pysyy samana. Haluamme enemmän. Neuvostoliiton 5-vuotissuunnitelmassakin todetaan, että kun yleinen tyydytysaste on noussut, tarpeiden tyydyttäminen on paljon vaikeampaa kuin aikaisemmin: 1 %:n nousu kansantulossa on nyt ehkä kuusi kertaa raskaampi saavuttaa kuin 50-luvulla. Meilläkin tieteen, taiteen ja kulttuurin kehittäminen on nykyisin paljon raskaampaa kuin aikaisemmin, koska vaatimukset ovat tiukemmat.

Keskustelun esteet

Mitä Katsaus-ryhmään tulee, niin se oli ainoa ryhmä ilman puoluepoliittista rasitusta, ryhmä, jossa todella keskusteltiin. Jollain lailla tämä oli 50-luvun tapakin. Ajattelen myös niitä 60- ja 70-lukujen Tampereen yliopiston opiskelijoita, jotka kertoivat minulle, että kyllähän täällä muuten opiskelisi, mutta poliittinen paine on niin raskas: Aina joku sanoo, että kuulu tuohon ja tuohon ryhmään, ajatteletko kuten ryhmäsi? Kaikki on siis etukäteen määrätty, ja juuri siinä on keskustelun vaikeus nykypäivänä. Jos nykyinen Katsaus pystyy tällaista hie-mankaan hämmentämään, niin sen tehtävä 70-luvulla on samanlainen kuin 50-luvulla.

Lopuksi heitän seuraavan kysymyksen: Koska täällä Suomessa on ollut kaikkein paras aika? — Se oli v. 1965. Työllisyys oli hyvä, maan hallitus oli itseensä tyytyväinen ja pääministerikin oli tyytyväinen itseensä.

(**Wilenius:** Kuka oli pääministerinä?) Johannes Virolainen tietysti. Väkiluku maaseudulla oli noussut korkeimpaan määräänsä, vasta tämän jälkeen se alkoi laskea. Maamme järvet olivat pahuksen saastuneita, mutta kukaan ei vielä huomannut sitä. Kaikki rappion merkit olivat jo selvästi havaittavissa, mutta vasta vuoden 1965 jälkeen ne on meille selitetty.

Uusia valtarakenteita murrettava

Antti-Veikko Perheentupa: Haluaisin lisätä tuohon Kauko Sipposen vuoden -65 analyysiin vielä yhden, nimittäin silloisen opposition näkökulman. Myös sosialidemokraattisen puolueen ja sen kannattajien näkökulmasta asiat näyttivät varsin valoisilta. Silloin puolue ei vielä ollut saanut valtaa, mutta varmoja oltiin siitä, että sitten kun valta saadaan, niin pannaan asiat järjestykseen. Ei ollut vielä vastuuta, vaan ainoastaan vahva usko siihen, että nyt alkaa tapahtua. Kun vuoden 1966 vaalit sitten muuttivat tilanteen odotetusti, jouduttiin vähitellen tajuamaan, ettei olekaan niin helppoa kantaa vastuuta. Kun uusi eduskunta v. 1966 koontui, muistan erään kansanedustajatoverini, sittemmin ministerin, sanoneen: "Kun vaan joku sanoisi mitä meidän pitäisi tehdä, niin kyllä me tehdään." — Silloin oli vahva usko, että uusi saavutettu valta muuttaa maailman. Kovalla voimalla lähdettiin tekemään ohjelmia ja kokemaan tätä valtaa. Vähitellen ongelmat alkoivat paljastua ja yksi ja toinen alkoi nähdä asioita entistä kriittisemmin. Vain harva niistä sosialidemokraateista, jotka -66 tulivat eduskuntaan täynnä intoa, on enää mukana. Nyt 70-luvulla todella tiedetään, että ongelmat ovat vaikeita. On syntynyt uusia valtarakennelmia, jotka täytyy murtaa. Monet -66 yhteiskuntaa muuttamaan innostuneet ihmiset ovat nyt itse ylläpitämässä näitä valtarakennelmia.

Hilkka Pietilä: Veilahti sanoi, että 50-luku oli ahdasta ja kaikki tiedämme, että 70-luku on hirvittävän ahdasta. Kireää ei nykyisin ole pelkästään poliittinen karsinointumien vaan myös ammatillinen karsinointumien. Herrat asiantuntijat ja professorit eivät uskalla tai osaa suhteuttaa omaa alaansa koko yhteiskunnan kehitykseen, vaan puhuvat vain erilaisten tieteellisten klaanien

tekstiä toinen toisilleen. Turha on itkeä valtan keskittymistä, kun he, jotka yhteiskunnassa ovat saaneet paljon koulutusta, ovat niin kapeutuneita, että eivät pysty keskustelemaan ja puhumaan ihmisten kielellä. Totta kai silloin tapahtuu keskittymistä, kun suurin osa ihmisistä vieraantuu koko yhteiskunnallisesta toiminnasta.

Tässä mielessä tuntuu, että 60-luvulla todella käytiin paljon vapaampaa keskustelua, julkisesti, ja toki muuallakin kuin Katsauksessa. Mutta aiemmin Katsauksessa olleet asiat ovat nyt tulleet aivan yleisiksi puheenaiheiksi: väestöongelmat, ylensyöminen, elintarvikkeiden tuhlaus ja sellaiset tekniset viljelymenetelmät, jotka tuhoavat maan kasvuvoiman yms. Juuri nyt tarvittaisiin keskustelua ja tällöin "Katsauksen jengin" tulisi puhua muuallakin kuin Katsauksessa, sellaisilla foorumeilla, joita tavalliset ihmiset lukevat. Tällaisen jengin pitäisi keskustella enemmän julkisuudessa.

Veilahti: Kyllä Katsaus on omissa kehissä vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen yhteiskuntaan. Meitä "katsauslaisia" yhdistää tämä perusajatus: saada aikaan epädogmaattista, puolueiden ulkopuolelle menevää ja niistä riippumatonta keskustelua. Se on kriteeri, joka erottaa meidät monista muista. Siksi mieluummin olen aina "katsauslainen". Mutta me toimimme tietysti muualla, meidän varsinainen vaikutuksemme on "kapinatyö" tämän ryhmän ulkopuolella.

Olisi syytä miettiä, millä tavalla kulttuuriviljely on henkisesti muuttunut viime vuosina. Mielestäni mukaan on tullut vaarallinen piirre, puoluedogmatismi — eri muodoissa kuin ennen. 50-luvulla oli pelättävä asia, että joku vivahti kommunismin tai omasi sympatioita marxismiin; tänään se on hyvä. Tilanne on yhä koteloitunut. Erisorttiset marxilaiset yrittävät päästä valtaan ja aika pitkälle ovat päässeetkin suomalaisessa kulttuurielämässä. Minusta se, että yksi positivismin haara korvataan toisella positivismin haaralla ja siihen sotketaan vähän hegeliläistä metafysiikkaa... (**Wilenius:** Se on hyvää se hegeliläinen metafysiikka.)... ei ole mikään olennainen muutos. Jos sanoisi niinkuin Marx, että määrä muuttuu laaduksi, niin määrää on, mutta laatua puuttuu. Asia ei ole kirjallis-taiteellinen ongelma, vaikka kirjallisuus ja taide ovat ehkä kaikkein herkimpiä indikaattoreita. Niiden

takana on aina syviä yhteiskunnallisia pohjavirtauksia: taloudelliset suhdanteet, työllisyys, maan poliittinen asema, maamme sisäpoliittinen tilanne jne.

Wilenius: Katsauksen lähtökohta oli sellainen lapsenomainen usko, että totuuden löytää yksilö yhteisössä. Että yksilön on mahdollista yhdessä muiden kanssa löytää jokin totuuden hiven ja toteuttaa sitä. Nykyinen maailma, missä sen totuuden tulisi toteutua, on tavattoman kova. Taantumuksellinen virkakoneisto ei nähdäkseen ole merkittävästi muuttanut laatuaan viime vuosikymmeninä. Preussin kuninkaallinen postilaitos on kyllä edelleen hallinnon mallina, vaikka nyt käytetäänkin 5-vuotissuunnitelmia.

Kansakunnan voima on viime kädessä vapaassa keskustelussa asioista ja ongelmista. Kansakunta selviää ongelmistaan siinä määrin kuin se suosii tällaista hengenelämän voimaa. Tämä on kiinni siitä että on riittävästi yksilöitä, jotka suhteellisen rehellisesti sanovat, mistä on kysymys. Uskon että Katsauksen linja, jossa erilaisia yksilöitä erilaisista taustoista pannaan yhteen, voi pelata. Samaa pyrkii Kulttuurikeskus Kriittinen Korkeakoulu toteuttamaan. Mutta siinä vaaditaan koko ajan paluuta tietynlaiseen perusinhimillisyyteen, jota Raimo Antikainen edusti vanhassa Katsauksessa. Siinä turha tärkeys, kaavat ja ympäristöltä saadut leimat karsiutuvat.

Emme me ole olemassa . . .

Sipponen: Ajattelin vapauttaa teidät siihen totuuteen, että emmehän me oikeastaan ole olemassa. Me kuulomme näet lähes kaikki siihen luokkaan, jota vanhastaan sanotaan keskiluokaksi. Sitä ei enää ole taloudellisenä eikä poliittisena voimatekijänä, inflaation vahvistamat veroprosentit ovat lopullisesti sen tuhonneet. Nyt tämä keskiluokka on vapaa tekemään sitä tai tätä, koska sillä ei enää ole valtaa. Kun 1800-luvulla Saksassa valta kiellettiin keskiluokalta, se ryhtyi harrastamaan tieteitä, taiteita, uskontoa jne. Elämme Suomessa tietyssä tyhjiossä, normittomassa tilassa, kun näet parhaillaan siirrymme keskiluokan hallitsemasta valtiosta työläisten ja talonpoikien hallitsemaan valtioon. Minulle muutos selvisi äkisti ollessani vierailulla Tšekkoslovakiassa. Matkustin Prahassa isäntien mustalla Tatralla ja kysyin, keitä sillä

yleensä kuljetetaan. Vastaus oli: poliitikkoja ja ammattiyhdistysjohtajia — insinöörit ja arkkitehdit taas voivat ajaa taksia, kuten huomasin.

En tiedä kuinka moni on tätä kehitystä Suomessa edes huomannut tai halunnut huomata, mutta näin vain on käynyt. Ehkäpä monet kokevat sen suurena vapautuksena vastuusta, joka kuuluu nyt toisille. Vai pakenevatko he vastuutaan — ja ottavatko uudet johtajat vastuun ei vain politiikasta vaan koko yhteiskunnan elämästä ja kulttuurista?

Totuuteen voi pyrkiä abstraktion avulla ja kokemuksen tietä. Olen ollut itse alulle panemassa edellistä, yhteiskuntasuunnittelua. Rakennemme teoreettisesti perusteltuja laajoja suunnitelmia tietäen kuitenkin samalla, että kunnollisia laatimisen ja toteuttamisen edellytyksiä ei ole olemassa — poliittinen johto on epävarma eikä yhteiskunta ole rakentanut väkivaltakoneistoa yhteiskuntapoliittisten suunnitelmien toteuttamiseksi. Suunnitteluun liittyy lisäksi meillä miltei aina laajan virkakoneiston perustaminen, minä takia toteutus tulee hyvin raskassoutuiseksi.

Eikö olisi parempi alun pitäen ottaa suunnitteluun mukaan niitä, jotka itse työssään ja toimissaan kokevat, elävät ja havainnoivat suunnittelun alaista toimintaa, eivätkö he olisi alan asiantuntijoita? Ei, kättilötoiminta myöten pitää suunnittelijana olla itseriittinen maisteri. Luulen, että aikanaan tulee tilanne, jolloin kuullaan kättilöäkin. Nyt on vielä esim. opettajien kuuleminen kunnolla koulutussuunnittelussa liian vaikea pala.

Minusta tuntuu, että teoreettisen suunnittelun toimittua monien uudistusten kehäänkärkenä joudumme lähivuosina pyytämään kokemuksen apua saadaksemme uudistukset myös käytännössä kunnolla toimimaan. Nykyinen presidenttimme eroaa muista juuri siinä, että hän perustaa esityksensä ja sanontansa kansan vuosisataiseen viisauteen. Hän on hyvin maanläheinen, ehkäpä hän sen vuoksi pysyikin presidenttinä.

Rydman: Edellä puhuttiin uusista valtarakenteista, jotka olisi nyt murskattava samoin kuin 50-luvulla pyrittiin tekemään. Eräs näistä valtarakenteista on edellämäinnittu työläisten ja talonpoikien valta kunnallisessa virkakoneistossa. Minä olen joutunut pal-

jon tekemisiin tämän uuden, edistyksellisemmän — tai sanotaan suoraan, sosialidemokraattisen — virkakoneiston kanssa. Kokeuksieni perusteella demarit, ottaessaan hankasti kiinni kepun etumatkaa, ovat jo saaneet ikäänkuin yllötteen. Ja seuraukset näkyvät. Samalla tavoin kuin koulussa nahkapesun saanut ekaluokkalainen on seuraavana vuonna innokkaana antamassa sitä edelleen, näyttää siltä, että kun orjasta tulee herra, niin siitä tulee vielä pahempi herra kuin edeltäjänsä konsanaan olikaan.

Kansallisromanttiset radikaalit

Toinen seikka. Nyt on jo pidemmän aikaa näyttänyt siltä, että olisi syntymässä uudenlainen kansallinen ajattelutapa; ihan puhtaasti kansallisromanttinen, jopa aivan kalevalaista romantiikkaa myöten. Sen näkee aloilla, jotka nopeasti kuvastavat muutoksia, kuten Ateneumissa, jossa puhdas kansallisromantiikka alkaa värjätä ihmisten töitä, ajattelua ja kielen käyttöä. Menneen ajan ”maailmallisuus” näyttääkin nyt konservatismilta ja radikalismia edustaisikin siis nyt kansallisromanttinen ajattelu, joka toiselta puolen kuitenkin on vain realistista.

Pietilä: Tätä romantiikkaa ja eksotiikkaa on tosiaan harrastettu viime vuosina: Etelä-Afrikkaa, Chilen asioita, rasismia, Vietnamia, kaikkia vapautusliikkeitä jne., ilman että on puututtu niinkään oman yhteiskuntamme kehittymiseen. Eksotiikka on vuosia ollut valta-asemassa, mutta nyt tosiaan tulee kansallisromantiikan vuoro. Siinä on tavaltaan selvä linja.

Veilahti: Haluaisin vielä palauttaa mieleen yhden seikan. 1950-luvun alussa me olimme jähmeässä tilassa, ikäänkuin tien alussa. Oli ruvettava etsimään uutta tietä siitä eteenpäin. Minun tehtäväni tässä joukossa on ollut yrittää tuoda esiin työväenliikkeen näkemystä. Meillä vasemmisto on tullut todella esiin vasta 60-luvun puolivälissä, josta lähtien sillä on ollut mahdollisuus itsensä toteuttamiseen. Minusta eräs arvokkaimmista kansallemme tapahtuneista asioista onkin ollut nimenomaan se, että suomalaiset kommunistit ovat tulleet avoimesti mukaan ja heidät on velvoitettu mukaan. Mielestäni he eivät ole kansalaisina niin pahoja, vaikka heillä onkin vähän harhautunut filosofia.

Lounela: Mielipiteen ilmaisu on valtaa

ainakin siinä mielessä, että mitä useampia mielipiteitä ilmenee, sitä manipuloidumpi kuva on niillä, jotka varsinaista valtaa käyttävät. 50-luku oli taistelua mahdollisuudesta saada erilaisia mielipiteitä julki. 1960-luvun alussa ja puolivälissä riehahti lehdistöömme valtava floora. Kymmeniä eri lehtiä ilmestyi muutamia numeroita tai korkeintaan pari vuosikertaa. Useimmat niistä eivät varmasti vaikuttaneet juuri mihinkään, mutta tämä valtava ekspansio oli ainakin merkki siitä, että joku este oli poistunut ja mielipiteen muodostus oli paremmissa kanteissa.

Sitten tapahtui Christer Kihlmanin radikalismikeskustelun avaus v. 1966. Siinä yhteydessä Uuden Suomen päätoimittaja Pentti Poukka ilmoitti, että radikalismi on täyttä roskaa, mutta että olisi kiva löytää kenttä, jolla voitaisiin tavata ja käydä pientä mukavaa, rakentavaa, intellektuellia keskustelua. Tällöin siis äärimmäinen konservatismi jo myönsi julkisesti, että kyllä se on hyvä, että asioista puhutaan. Uusi Suomi oli tosiaan johtava kommunistien kasvattaja siihen aikaan. Se kasvatti myös suuren määrän hyviä sosialidemokraatteja. — Sen jälkeen tapahtunut asetelmien jäykistyminen on tässä nähty ainoastaan poliittisena jäykistymisenä. On kuitenkin muistettava, että kaupallisten ja taloudellisten realiteettien paino on tällä hetkellä aivan ennen näkemättömyyttä ja kokemattomuutta Suomessa.

Katsaus aloitti harrastelijoiden tekemänä ja sivutoimisten kirjoittajien varassa, jolloin kirjoittajat sponsoroivat lehteä kirjoittamalla siihen. Sen levikki ei muistaakseni ylittänyt 1 000 kpl:a, siinä mielessä Katsaus oli taloudellisesti, poliittisesti ja ideologisesti kaikin puolin riippumaton. Samoin on nähtävästi myös uudella Katsauksella, sen sanoma tavoittanee yhtä laajan lukijakunnan kuin vanha Katsaus. Kun nykyisin taloudellinen paine ehkäisee mielipiteen muodostamista aivan olennaisella tavalla, niin Katsauksen laadulliset ilmaisut ovat huomattavat. Olen aina uskonut pieniin lehtiin silloin kun ne kilpailevat laadulla ja pystyvät jollain taikatempulla saamaan sen laadun sellaiseksi, että se osoittautuu kilpailun kestäväksi. Tällainen laadullinen aspekti on ainoa, millä ylimalkaan voi säilyttää jonkinlaisen henkireiän. Jos laatu on riittävän korkea, se lyö väkisinikin itsensä läpi. □

TERVEYDENHUOLLON VAIHTOEHDOT

3.—4. 4. 76 pidetyt ensimmäiset terveydenhuollon vaihtoehtopäivät herättivät kiinnostusta sekä yleisön keskuudessa että julkisessa sanassa. Päivillä käsiteltiin — ilmeisesti ensi kertaa Suomessa — kootusti erilaisia vallitsevan koululääketieteen keinoille vaihtoehtoisia terveydenhoidon muotoja. Järjestäjien tarkoituksena on jatkaa tällaista toimintaa vastapainoksi virallisen terveydenhuollon yksipuolisuudelle ja kielteiselle suhtautumiselle sen näkemyksestä poikkeaviin parantamiskäsitelmiin.

Julkaisemme oheisena osastopäällikkö Perheentuvan johdatuksen eräisiin lääketieteen nykyongelmiin. Tilanpuutteen vuoksi muu päivien aineisto siirtyy seuraavaan numeroon. (Päivien ohjelmasta ks. Katsaus 2/76.)

Antti-Veikko Perheentupa

Lääketieteen hybrisi ja nemesis: Onko lääketiede kääntynyt ihmistä vastaan?

Viime vuosikymmeninä tapahtunut lääketieteen valtava kehitys on osa luonnontieteiden ja tekniikan voittokulkua. Vajaassa vuosisadassa on tämä kehitys muuttanut maailman niin, että tämän päivän ihmisen on lähes mahdoton saada mielikuvaa elämästä ennen tekniikan vallankumousta.

Terveydenhoidon valinnanvapaus ry. (joka järjesti päivät yhteistyössä Kulttuurikeskus Kriittisen korkeakoulun kanssa) syntyi viitisen vuotta sitten laajasti tunnetusta tarpeesta puolustaa kansalaisten oikeuksia lääkintäviranomaisten voimistuvaa vallankäyttöä vastaan. Esimerkkinä oli silloin — ja suuressa määrin on edelleen — lääkintäviranomaisten nurjamielinen suhtautuminen erilaisten luontopohjaisten lääkeaineiden maahantuontiin ja kauppaan. Tällaista politiikkaa jatkettaessa ei ole otettu huomioon synteettisiin lääkeaineisiin liittyviä yleisiä ja yksilöllisiä riskejä sen enempiä kuin luontopohjaiseen lääkitykseen kohdistuvaan, usein omakohtaisesti koettuun paranemiseen pohjautuvaa laajaa kysyntää. Samanlaista kielteisyyttä ja syrjintää on koettu yleensä kaikessa luontaiseen ter-

veydenhoitoon liittyvässä toiminnassa, vaikka on ilmeistä, että juuri nykyisen koululääketieteen soveltamista menetelmistä on tulossa yhä vaikeutuva yhteiskunnallinen ongelma.

On itse asiassa varsin ymmärrettävää, että tällainen muutos on humalluttanut ihmisen länsimaissa. Rajattomilta näyttäneet mahdollisuudet tietämyksen ja osaamisen lisäämiseen ovat synnyttäneet pinnallisen onnellisuususkon, ajatuksen uudesta maailmasta, jossa ei ole raadollisuutta, köyhyyttä eikä sairautta. Uuden maailman materiaaliseen rakentamiseen suuntautunut into on samalla onnistunut lähes hävittämään kiinnostuksen elämän syvempiin kysymyksiin, ihmisenä olemisen ongelmiin, filosofiaan, uskontoon. Samalla tekniikasta ja lääketieteestä on tullut todellinen vallan lähde, yhteiskunnan kehityksen suunnan viimesijainen näyttävä.

Rajaton optimismi alkoi järkkä y kymmenkunta vuotta sitten. Tänään näemme yhä selvemmin, että on tultu heräämisen, humalan vähittäisen haihtumisen vaiheeseen. Kehitys ei näytäkään kulkevan onnellisuuteen vaan jonnekin täysin muualle. Ensimmäiseksi on havahduttu näkemään, mitä tapahtuu ympäristössämme saastumisen levitessä ja miten aineellisen vaurauden edellytykset supistuvat uusiutumattomien luonnonvarojen tuhlauksen tuloksena. Ymmärrettävästi kyllä viimeksi herätään tajuamaan, mitä tapahtuu ihmiselle, miten ihmisessä näkyvät monet lisääntyvän onnettomuuden merkit.

Tietoisuus uudesta tilanteesta syntyy vähitellen. Tästä syystä ja muutenkin on luonnollista, että ensimmäiset reaktiot noudattavat entisiä kaavoja: Vaaditaan lisää niitä lääk-

veydenhoitoon liittyvässä toiminnassa, vaikka on ilmeistä, että juuri nykyisen koululääketieteen soveltamista menetelmistä on tulossa yhä vaikeutuva yhteiskunnallinen ongelma.

Poikkeuksena lukuisista terveyspolitiikan alalla toimivista järjestöistä Terveydenhoidon valinnanvapaus ry. ei ole asiantuntijain eikä parantajien äänitorvi vaan se pyrkii toimimaan kansalaisten oman vastuun kehittämiseksi ja tuomaan heidät terveyspoliittisen keskustelun piiriin. Tällaisen järjestön toiminnalle näyttää olevan kasvavaa tarvetta. Ilmeisesti ilmapiiri on nopeasti kypsyssä terveyskysymysten tähänastista laajemmalle käsittelylle ja erityisesti kansalaisten oman panoksen vahvistumiselle näissä asioissa.

keitä, joilla tähän asti on uskottu päästävän parempaan todellisuuteen, siis enemmän sosiaalipolitiikkaa, tehokkaampaa terveydenhuoltoa. Juuri näin on Suomessa viime vuosina tapahtunut. Taloudellisen kasvun pysähtyminen on kuitenkin muuttanut tilannetta niin, että nopeammin kuin tasaisen kehityksen jatkuessa tulemme huomaamaan tehtävän mahdottomuuden.

Yhteiskunnan lääketieteellistäminen

Sairaudesta on kiistatta muodostunut sosiaalipolitiikan vaikein ongelma. Sairaudesta aiheutuvat kustannukset kohoavat erittäin nopeasti ja muodostavat hyvin keskeisen tekijän sosiaalipolitiikkaa uhkaavassa taloudellisessa kriisissä. Toinen eikä suinkaan helpompi puoli asiaa on se, että sairaudet vähentävät työpanosta sekä tilapäisinä työstä poissa oloina että ennen muuta pysyvän työkyvyttömyyden nopeana kasvuna. Ongelmallisinta kuitenkin on, että pulmat näyttävät vain kasvavan terveyspolitiikkaan uhratuista valtavista varoista huolimatta.

Tilanteen analysoiminen täysin uudelta pohjalta on käynyt välttämättömäksi. *Ivan Illich*, meksikolainen yhteiskuntakriitikko, on yksi niistä harvoista henkilöistä, jotka ovat tähän sekä uskaltaneet että pystyneet. Viimemainittu näkyy siitä, että hän ei — kuten yleisesti on todettu — jätä kuulijoitaan tai lukijoitaan kylmiksi, vaan saa heidät joko puolelleen tai vastaansa. Tällainen on merkki tärkeän keskustelun alkamisesta, olkootpa esitetyt ajatukset lopulta oikeita tai vääriä.

Kirjassaan 'Medical nemesis' Illich puhuu elämän lääketieteellistamisestä, ammatillisen sairaanhoidon ulottamisesta koko yhteiskuntaan. Tässä tilanteessa lääkintälaitoksesta on hänen mukaansa tullut vaarallinen terveyden uhka. Tämä uhka toteutuu kolmella tasolla, joista hän käyttää käsitteitä kliininen, sosiaalinen ja rakenteellinen iatrogenesis, lääketieteen terveydelle aiheuttama vahinko.

Illich todistaa moniin lähteisiin viitaten, että vallitseva usko lääketieteellisen hoidon tehokkuuteen on suuressa määrin illuusiota ja että hoidosta välittömästi aiheutuneet vahingot ovat paljon tunnettua yleisempiä. Tämä lienee se osa kirjaa, johon vastustajat helpoimmin tarttuvat ja josta syntyvässä kes-

kustelussa helpoimmin poiketaan pääteemasta pieniin yksityiskohtiin. Maallikko näkee hyvin tärkeänä, että kriittinen tarkastelu pääsee sisälle siihen lääkärien valtakuntaan, joka on muodostumassa yhteiskunnallisesti yhä tärkeämmäksi, mutta jossa naivi luottamus lääketieteellisen tekniikan itseisarvoihin on pitkään pysynyt lähes koskemattomana. Vaikka Illichin kliinistä iatrogenesistä koskevat väittämät olisivatkin jossakin määrin kärjistettyjä, ei hänen kritiikkinsä suinkaan kaadu tähän.

Sosiaalista iatrogenesistä voitaneen kuvata lääketieteen vallan laajentumiseksi koko yhteiskuntaan. Kysymys on yhtäältä terveydenhuollon kustannustason valtavasta noususta ja kokonaiskustannusten suuruudesta. (Illichin ajatuksiin voidaan vielä lisätä, että tämä paisuva varojen tarve on muodostunut tärkeäksi motiiviksi pyrkimykselle lisätä kansantuloa, mistä taas seuraa uusia ongelmia.) Kehityksen toinen puoli on valtavasti kasvava riippuvuus hoidosta ja lääkkeistä, ihmisten terveydellisen autonomian romahtaminen, elinikäisen potilaan roolin syntyminen. Tähän liittyy mitä monenlaisimpien asioiden medikalisointi, alistaminen lääketieteelle ja usko sen valtaviiin mahdollisuuksiin. Emme enää usko omiin arvioihimme siitä, olemmeko terveitä. Sitä on käytävä kysymässä lääkäreiltä ja heidän tutkimuslaboratorioiltaan. Elämän pituutta ja sen laadullista tasoa koskevat odotukset on siirretty lääkärien ratkaistaviksi.

Lääketieteen umpikuja

Illich näkee ilmeisesti varsin oikein, että kysymys on yhteiskunnan yliteollistumisen sivutuotteesta. Terveydenhuollosta on tullut tuottava suurteollisuus, joka voi rakentaa myyntikamppanansa loputtomille tarpeille, halulle säilyttää terveys yhä epäterveellisemmäksi käyvässä elämäntyyliässä, halulle työntää kuolema tuonemmaksi. Hyvin mainostetun ja tärkeään tarpeeseen vetoavan tuotteen ei tarvitse myydä itseään tehokkuudellaan. Illich osoittaa myös, miten vaikeata on saada aikaan sellaista tehokasta järjestelmää, joka pystyisi valvomaan lääkintähuoltoa ja estämään väärän tai tarpeettoman hoidon. Moderni medisiina on yhteiskunnallinen sairaus, epidemia, jota vastaan on vai-

kea löytää keinoja. Ainoa mahdollisuus on pyrkiä palauttamaan ihmisten itseluottamusta, heidän kykyään ja haluaan ottaa itse vastuu terveydestään. Tämä puolestaan vaatii, että ihmiset saavat vääristelemättömän kuvan lääketieteen ja lääkintähoidon todellisesta tilanteesta.

Kolmas osa Illichin tekemää diagnoosia on rakenteellinen iatrogenesis, kysymys lääketieteen ja siihen nojaavan ihmiskuvan vääristämistä asenteista. Tässä osassa kirjoittaja käsittelee vallitsevan lääketieteen epäilemättä syvintä ja vaikeinta problematiikkaa, tuskan, sairauden ja kuoleman kokemista. Yhteiskunnassa, jossa tuska ja sairaus eivät enää ole ihmiselämään luonnostaan kuuluvia piirteitä vaan jotakin ulkopuolista, torjuttavaa pahaa, lääketieteen ja sen edustajien ei vain ole helppoa saada kohtuuttoman suurta valtaa vaan heidät jopa pakotetaan se ottamaan. Vaikutussuhde ei varmaan ole yksipuolinen vaan lääketiedettä voidaan kyllä pitää olennaisena osasyllisenä siihen, että tällaisiin asenteisiin on ajaututtu. Viime kädessä ei kysymys voi olla mistään selkeistä syysuhteista, kuten Illichin analyysi saattaa johtaa joitakin lukijoita ajattelemaan. Kirjan nimi ja myös tekstissä olevat viittaukset kreikkalaiseen mytologiaan kertovat kuitenkin syvemmästä näkemyksestä, jossa lääketieteen usko mahdollisuuksiensa rajattomuuteen on vain yksi ilmentymä tämän vuosisadan ihmisen hybriksestä, intohimosta päästä ylittämään ihmiselämään kuuluvat rajat. Tämä intomieli johtaa väistämättömästi umpikujaan, tilanteeseen jossa ihmisen ponnistukset kääntyvät häntä itseään vastaan. Illich kuvaa tätä tilannetta jälleen kreikkalaisen mytologian kuvalla, nemesiksellä, jumalten kostolla, jonka hybrikseen joutunut ihminen vetää päälleen.

Lääketieteen vallan kumoaminen

Onko Ivan Illich oikeassa? Voidaanko tällaisten väitteiden esittämistä edes pitää rakentavana puuttumisena tämän ajan vaikeisiin ongelmiin vai lisäävätkö ne vain neuvottomuutta?

Omasta puolestani näen, ettei tällainen kysyminen ole oikea tapa lähestyä Illichin maalaamaa kuvaa. Kuva jostakin moniulotteisesta todellisuudesta ei koskaan ole joko

oikea tai väärä. Se on aina molempia. Kysymys on siitä, onko kuvaan vangittu jotakin sellaista tärkeätä mallina olevasta todellisuudesta, että meillä sen kautta on mahdollisuus asioiden uuteen, parempaan ymmärtämiseen. Tässä mielessä Illich on meille tärkeä. Hän tosin lisää hämmennystämme, tuskaisuuttamme, mutta niinhän totuus aina tekee silloin, kun olemme siitä vieraantuneet.

Hyvin tärkeätä on nähdä ja myöntää, ettei ongelma ole etäinen, teoreettinen, yleismaailmallinen, vaan että se on juuri meidän ongelmamme juuri tänään. Voimme ottaa käsille vaikkapa viime vuoden lopulla ilmestyneen lääkintöhallitustoimikunnan mietinnön ja olemme keskellä tätä kysymystä. Miten paljon terveyttä koskevia asioita on pyrittävä keskittämään, miten paljon lisäämään terveysteknokratian valtaa? Oma näkemykseni on selvä: jokainen askel tähän suuntaan on peräksi antamista sellaiselle onnellisuuskollegalle, jonka me jo nyt voimme nähdä vääräksi ja pettäväksi; jokainen tällainen askel siirtää tämän päivän ongelmia huomiseksi ja tekee ne samalla entistä vaikeammin ratkaistaviksi.

Tällä en todellakaan halua sanoa, että ratkaisut olisivat tänään helppoja. On kohtuutonta vaatia poliitikoilta tai johtavilta virkamiehiltä, että he äkkiä myöntäisivät olleensa väärässä ja osoittaisivat, että totuus onkin täysin toisenlainen. Jokainen vallankumous on vaikea ja repivä tapahtuma. Lääketieteen vallan kumoaminen ei ole mikään vähäinen tavoite. Kaikille on varmasti parempi, jos kehitystä päästään ajoissa kääntämään uuteen, terveempään suuntaan ja siten vältetään rajut muutokset. On toivottavaa, että tähän vielä on aikaa. Paljoa sitä ei missään tapauksessa ole.

Ehkä vaikein ja tärkein on kysymys siitä, miten me kestäimme tämän uuden tilanteen, miten vältämme keskustelun vaikeamisen ja ihmisten ajautumisen hedelmättömiin vastakohta- ja taisteluasetelmiin. Olemme kaikki olleet samojen harhojen vallassa emmekä voi syyttää toinen toisiamme nykyisestä tilanteesta. Olemmeko valmiita vaivalloiseen työskentelyyn uusien näköalojen ja uusien parempien ratkaisujen löytämiseksi? Olemmeko valmiita sallimaan enemmän vapautta itsessämme ja muissa? □

Markku Lehto

Kulutus tarpeiden tyydyttäjänä

Me pyöritämme suurta kulutuksen ja tuotannon myllyä. Mutta itse asiassa tietomme siitä, miten tämä apparaatti ihmisen tarpeita kokonaisuudessaan tyydyttää, ovat perin puutteellisia. Me arvelemme olevamme tänään rationaalisempia, tietävämpiä ja mahdollisesti viisaampiakin kuin koskaan aikaisemmin. Kuitenkin teemme enemmän, kii-reellisemmin ja ehkä tuskaisemminkin kuin koskaan aikaisemmin paljon sellaista, jonka tarpeellisuudesta emme voi tosiasiaissa olla täysin vakuuttuneita. En toki väitä, että koko tämä työ ja tuska olisi kaikkienensa hukkaan heitettyä. Saattaa olla että olemme hyvinkin oikeilla jäljillä. Mutta on paljon sellaisia tosi-asioita, jotka panevat pohtimaan, onko kaikki paikallaan ja saavat epäilemään ettei niin ole.

Ylenpalttisen kulutuksen kritiikki on vanha asia. Tarpeetonta ja prameilevaa kulutusta on eri tavoin kauhisteltu kautta aikojen. Tänä päivänä me kuitenkin olemme tilanteessa, jossa kysymys ei suinkaan ole enää moraalinen, ei ainakaan yksinomaisesti moraalinen. Kulutuksen kasvu, se kulutusmalli jonka olemme omaksuneet, ei näytä sopeutuvan niihin tuotantoedellytyksiin, joita tällä planeetalla on tarjottavanaan. On vaikeaa nähdä, miten nykyinen suomalainen kulutusmalli ja kulutuksen tapa saadaan sitä muuttel-matta sopimaan maailmantalouden tasapainoiseen kehittämiseen.

Huoli maailmantalouden järjestämisestä ei kuitenkaan ole ainut tekijä, joka panee kysymään nykyisen kulutusmallin järkevyyttä. Jokaisella ihmisellä on erilaisia tarpeita, joista tarpeista vain osan hän voi tyydyttää kulutushyödykkeiden avulla. Jos kulutushyödykkeiden merkitys ylikorostuu, se merkitsee joillakin tarpeentyydytyksen lohkoilla aliravitsemusta. Yhteiskuntapolitiikkaa yleensä ja ehkäpä kuluttajapolitiikkaa erikseen on johtanut harhaan se virheellinen olettamus, että aineellisten tarpeiden riittävän tyydyttämisen jälkeen ihmiset automaattisesti osaavat hakea tyydytyksen muille tarpeilleen.

Arvioitaessa kulutuksen antamaa tarpeen tyydytystä on muistettava kulutushyödykkeiden antaman välittömän tyydytyksen lisäksi kulutushyödykkeiden tuotannon aiheuttamat välilliset vaikutukset. Jälkimmäisessä tapauksessa kysymys on ennen muuta työelämän ja työtehtävien antamasta tyydytyksestä suhteessa siihen tyydytykseen, joka saadaan työn tuotoksesta. Niinikään on otettava huomioon hyödyketuotannon vaikutukset ympäristöön ja yhdyskuntarakenteeseen ja sitä kautta ihmiselle tuleva tarpeiden tyydytysmahdollisuus.

On tietysti työlästä arvioida, miten erilaisia tarpeita nykyisellä kulutus—tuotantomallilla tyydytetään. Objektiivisuus eli kaiken olennaisen tarkka analysoiminen on nykyisten tietojen avulla koko lailla vaikeata. On varmasti paikallaan korostaa nimenomaan niitä hyviäkin puolia, joita nykyiseen kulutusyhteiskuntaan liittyy. Mutta toisaalta yhteiskunnan kehittäminen ja ongelmien poistaminen tai osittainkin ratkominen edellyttää, että arvioidaan tuloksia myös kriittisesti korostaen nimenomaan pulmakohtia. Myönnän toki, että tässä tulen painottamaan nimenomaan jälkimmäistä tapaa.

Ensimmäisenä tarveryhmänä voidaan pitää *fyysisiä tarpeita*. Kuluttajapolitiikan näkökulmasta tällöin kysymys on ennenkaikkea ravinnon tarpeista. Tiedämme että teollistuneissa maissa pulmana ei ole ravinnon vähäisyys. Silti teollistuneissakaan maissa ravintoasiat eivät kaikin tavoin ole paikallaan. Energiaa ihminen saa ravinnostaan ylenmäärin, sensijaan eräitä muita ihmisen fyysisen toiminnan kannalta tärkeitä suojaravintoaineita on useiden ihmisten päivittäisessä ruuassa niukasti. Teollistuneissa maissa syödään yhä enemmän pitkälle puhdistettuja hiilihydraatteja ja näistä erityisesti sokeria sekä rasvoja. Sen sijaan esim. suojaravintoainesisällöltään monipuolisen täysjyväviljan kulutus on huomattavasti vähentynyt. Asutuksen ja tuotantotoiminnan keskittyminen sekä siirtyminen yhä pidemmälle valmistettuihin elintarvikkeisiin pakottavat lisäaineiden käytön yleistämiseen. Lisäaineiden ja ns. vieraiden aineiden sallittujen määrien rajaaminen edellyttää niiden mahdollisia vaikutuksia koskevaa tehokasta tutkimustoimintaa. Lisäksi tarvitaan tietoja ihmisten todellisesta kulutuskäyttäytymisestä eli siitä miten paljon mitäänkin syödään. Kumpaisellakin puolella ovat tiedot

nykyisellään vielä puutteellisia. Toivottavasti eivät tule aina olemaan. Tämä pakottaa kuitenkin tiettyyn varovaisuuteen lisäaine- ja jäämäkysymyksiä ratkottaessa.

Monet tekijät kuten teollistuminen, kaupungistuminen, naisten lisääntyvä työssäkäyminen, alueellinen keskittyminen ja arvostusten muutokset ovat johtaneet siihen, että kotona valmistettujen aterioiden osuus on yhä vähäisempi. Tämä herättää ainakin kolme kulutukseen liittyvää kysymystä. Ensimmäinen ja ehkä kaikkein teoreettisin näistä on se, miten tällainen lisääntyvästi keskittyvä ravintohuolto toimii kriisitalanteessa. Eikö se ole altis haavoittumaan pientenkin jakeluhäiriöiden sattuessa. Toinen kysymys on realistempi, koska se koskee taloudellisia asioita. On jonkinlainen paradoksi, että Suomessa jossa naisten työssäkäyminen on poikkeuksellisen yleistä, keittiöiden varustetaso on poikkeuksellisen hyvä. Olemme sijoittaneet ja sijoittamassa yhä enemmän rahaa tuotanto-yksikköön joka tuottaa yhä vähemmän. Kolmanneksi voidaan kysyä, onko ihmisen tarvedynamiikalle eduksi, jos viimeinenkin välitön yhteys tuotannon ja kulutuksen väliltä katkeaa.

Työn osittuminen, työn ja vapaa-ajan eriytyminen, epäterve yhdyskuntarakenne ja ruuhkautumisesta seuraava työaikojen tosiasiallinen piteneminen vähentävät perheen yhteisten harrastusten ja yhteistoimintojen mahdollisuuksia. Lisäksi kotonaoloajasta suuri osa käytetään seurusteluun joukkotiedotusvälineiden kanssa. En malta jälleen olla kysymättä, miksi ei meillä vakavammin selvitetä sitä, olisiko työtehtäviä mahdollista ja tarkoituksenmukaista siirtää enemmän kotona tapahtuviksi. Miksi me rakennamme työhuoneistoja ja työpaikkaruokaloita joissa vanhemmat ja lapset ovat kolmanneksen vuorokaudesta ja syövät yhden aterian. Samalla rahalla saisi saman tilamäärän omaan asuntoon.

Toinen tarveryhmä syntyy *turvallisuustarpeista*. Aineellinen turvallisuus on epäilemättä kohonnut huomella vauhdilla tämän vuosisadan aikana. Samaa ei kuitenkaan voida sanoa sosiaalisesta turvallisuudesta. Nopeiden rakennemuutosten seurauksena ihmiset ovat joutuneet kylmiltään ja valmistautumattomina uudenlaisiin oloihin. Tämä on herättänyt — ei aina, mutta usein — turvattomuutta. Jatkuvasti lisääntyvä hyödykkeiden määrä

ja niiden kasvava valikoima, tuotantoteknologian kehittyminen ja tulotason nousun mukana seuraavat paremmat mahdollisuudet hankkia erilaisia hyödykkeitä ja lopulta hyödykekilpailuun yllyttävä markkinointi yhdes- sä vaikuttanevat myös negatiivisesti ihmisen kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Välistä tuntuu, että kulutusyhteiskuntamme yksi kantava jänne on hamstraamiseen verrattavaa hyödykkeiden keruuta. Jo hamstraaminen on väsyttävää pitäessään yllä turvattomuutta.

Kolmantena tarveryhmänä ovat *sosiaaliset tarpeet*. Kaupungistumisen mukana sosiaalisten tarpeiden tyydytysmahdollisuudet ovat ainakin eräiltä osilta heikentyneet. Vaikka fyysinen etäisyys ihmisten välillä on lyhen- tynyt, sosiaalinen etäisyys on kasvanut. Työ- tehtävien yhä pidemmälle viety osittaminen on hävittänyt sen ”kokonaisvaltaisen” työympäristön, jossa ihminen varhaisemmin on työskennellyt. Viime vuosien aikana on työ- tehtäviä kokonaistettu. Tulokset ovat olleet myönteisiä tehokkuuskriteereinkin mitattuna. Mutta tämä ei sovi kaikkiin tehtäviin ja kai- kille aloille ja kaikkiaan kokeilut ovat olleet vaatimattomia. Kyllä me joudumme kysy- mään, olisiko mahdollista tinkiä kulutushyö- dykkeiden tuotannosta, jotta ihmisten tarpeiden kenttää voitaisiin hoitaa kokonaisuutena paremmin. Me emme voi tietenkään unohtaa, että Suomi on pieni maa, jonka on kilpailtava kovien kumppanien kanssa. Mutta ei se saa estää meitä hakemasta ratkaisuja, jotka ovat viemässä periaatteessa oikeaan suuntaan. Uskon, että suomalaisten tyyty- mättömyys ovat paljolti peräisin sosiaalisten tarpeiden laiminlyömisestä seuranneesta vie- raantumisesta.

Neljäntenä tarveryhmänä tulevat *arvostuk- sen tarpeet*. On paljon puhuttu status-kulut- tamisesta. Vaatteet, huonekalut, kulkuväli- neet jne. heijastavat menestystä ja arvoval- ta. Sinänsä se on hyvin inhimillistä. Mutta jos otamme vakavasti luonnontalouden aset- tamat rajoitukset ja ihmisen tarvedynamiikan kokonaisuudessaan, joudumme kysymään eikö ihmisen arvostuksen tarpeita tulisi tyydyt- tää toisilla tavoilla. Tavoilla, jotka eivät vaa- di loputtomiin aineellisia resursseja ja jotka antavat kestävämpiä arvostusperusteita. On- ko tärkeämpää hankkia tuntemattomien ih- misten esineisiin kohdistamaa arvostusta kuin oman lähiympäristön persoonallisuuteen ja luonteen piirteisiin kohdistamaa arvostusta.

Viidenneksi ja viimeiseksi tarveryhmäksi otan tähän *itsensä toteuttamisen ja oppimisen tarpeet*. Tämän tarveryhmän asemaa koulutusyhteiskunnassa ei ole helppo arvioida. Teknis-aineellinen perusta on parantunut. Mutta miten on käynyt muuten. Tuotannon ja kulutuksen eriytyminen eli se, että oma työ ei välittömästi näy millään tavalla omassa lähiympäristössä, on vähentänyt itsensä ilmaisemisen ja toteuttamisen mahdollisuuksia. Yksioikoisten työtehtävien henkiseksi vastapainoksi eivät riittä stereosoitin ja väritelevisio — tuskin penkkiurheilukaan. Lainaen Martti Lindqvistin tekstiä: ”Ihmistä leimaa ennen kaikkea hänen vapautensa ja luovuutensa — hänen kykynsä tulla omaksi itseksensä. Siksi yhteiskuntapolitiikan tulisi perustua mahdollisimman pitkälle tämän varaan. Ihmistä on puolustettava hänen omia organisaatioitaan vastaan. Tämän lisäksi yksilön ja hänen lähiympäristönsä omavaraisuutta olisi tuettava.”

Yhteiskuntapolitiikkamme on valmistautumaton ajattelemaan näin. Tarpeentyydytys käy yhä konstikkaammaksi kun yhteiskunta jäsenyy ja eriytyy yhä uusiin ja uusiin toimintamuotoihin. Yhä enemmän ihmisen autonomiasta siirtyy muualle. Ulkoisesti katsottuna tarpeet tyydytetään paremmin, mutta onko esimerkiksi terveystarpeiden ja sosiaalisten tarpeiden tyydytystaso kohonnut samassa suhteessa käytettyjen varojen kanssa. Sallittaneen ainakin kysyä, olisiko mielenterveydellisiä häiriöitä voitu välttää, jos olisi annettu arvostelun sijasta rohkaisua perinteisille itseilmaisun muodoille ja yritetty aktiivisesti kehittää niitä kaupunkikulttuuriin soveltuviksi.

Olen toki sitä mieltä, että meidän tulisi pyrkiä aineellisten edellytysten tasa-arvoisempaan jakautumiseen. Mutta emme me voi sitä toteuttaa vaatimalla ihmiset unohtamaan ja lyömään laimin muut tarpeet. Aineellisen tasa-arvoisuuden tavoittelu tulisi nähdä lähinnä talous- ja sosiaalipolitiikan osana. Mutta sielläkään aineelliset tarpeet eivät saa olla ainoita hyväksyttäviä tarpeita. On uskottava, ettei ihminen elä vain leivästä. Turhaa kulutusta on myös sellainen yhteiskuntapolitiikka, joka tarvelee sosiaalisten yhteyksien ja henkisen kehittymisen edellytyksiä vain siksi, että jo ennestään korkealla olevaa aineellista tasoa edelleen kohotetaan. □

MALLIEN RAKENTELUA

Ymmärtämättömyys
istuu pöytäni ääressä;
Tuijotan sitä pelästyneenä
kuin outoa vierasta.

Pian minun on kuitenkin
mentävä takaisin itseeni.

Saamattomuus
lojuu vuoteellani
kuin ruosteinen haarniska;

Herättyäni
minun on taas
pukeuduttava siihen.

Tunteeton yksinäisyys
asuu huoneessani;
vain hätäisen hetken
se viiptyy pois
kuin vartija omilla
askareillaan.

Pentti Malaska

RAKENTELEN MYLLYJÄ AJATTELUN KIVEEN

Sanojen aika on ohi:
kukapa enää osaisi
sanoa

miten asiat ovat,
olisivat,
tulevat olemaan,
pitäisi olla.

Tapahtukoon
sokea
valinta

joka ei koskaan väsy
ja olkoon se meidän tahtomme.

* * *

Ajattelun aika on ohi:
se oli liian voimallista
jotkut se nosti pystyyn
ja jotkut jopa irti maasta
mutta ne jotka jäivät nelinkontin
eivät pitäneet siitä

* * *

Ajattelulla on voiman luonne —
sillä voi jopa nostaa jalat irti maasta.
Sanoisin kuitenkin:
parempi on siihen käyttää nosturia
ja suunnata ajattelun voima oikeaan
ymmärtämiseen.

* * *

Ajatus on kuin
sadekuuro, salaman välähdys
tai mikä luonnon ilmiö tahansa
aina se ilmaisee tapahtumisellaan jotain yleistä
ajasta ja paikasta riippumatonta ja
samalla kertaa erikoisella toteutumisellaan
tapahtumisen tuloksena jotain yksittäistä
erilaista ympäristönsä ehdoista.

Pentti Malaska

ONKO SUOMEN MAATALOUDELLA TULEVAISUUTTA?

Suomen maatalous oli aiheena KKK:n 15.3.1976 järjestämässä symposiumissa, jossa alustivat ylijohtaja Reino Uronen, professori Lauri Kettunen, fil.tri Pertti Seiskari ja dipl.ins. Juhani Salo. Julkaisemme ohessa tiivistelmät kolmesta alustuksesta.

Lauri Kettunen

Kannattaako Suomessa tuottaa maataloustuotteita?

Yrityksen tuotantosunnasta, sijainnista, luontaisista olosuhteista, iästä, yms. seikoista sekä tuottajahinnoista riippuu, miten kannattavaa tai kannattamatonta tuotanto yksityistaloudellisesti on. Tässä on kuitenkin tarkoitus tarkastella ongelmaa koko kansantalouden kannalta ja tulevaisuus huomioon ottaen.

Vaikka maataloustuotteiden maailmanmarkkinahinnat ovatkin yleensä alemmat kuin meidän tuottajahintamme, meidän on tuotettava tärkeimpiä maataloustuotteitamme vähintään kulutustamme vastaavasti. Sitä vaatii jo kansallinen turvallisuutemme. Viime vuosien kokemukset ovat myös osoittaneet, että eräissä tapauksissa elintarvikkeiden saanti maailmalta voi olla hyvin vaikeaa.

Maitohuoltoa ei voitaneakaan järjestää muutoin kuin kotimaisen tuotannon turvin. Viljaa ja lihaa voitaisiin tietysti tuoda maahan, mutta tavoitteeksi on syytä asettaa 100 %:n omavaraisuus. Koska tärkeimpien tuotteiden tuotanto ylittää jo kulutuksen, voidaan kysyä, onko tuotantotasoaamme alennettava nykyisestä. Jos näin on, miten se olisi toteutettava, kun tuotanto kasvaa nopeammin kuin kulutus? Tuotantotavoitetta asetettaessa kansantaloudellisilta näkökohdilta tärkeimpiä ovat työllisyysongelmat ja kehitysalueiden erikoisolosuhteet. On myös otettava huomioon maataloutemme riippuvuus tuontipanoksista (energiasta, koneista ja raaka-aineista), maataloustuotteiden maailman-

markkinahinnat ja vastuumme maailman nälkää näkeivistä.

Omavaraisuuden ylittävän tuotannon ylläpitämisen perusteleminen kansantaloudellisilla näkökohdilla on tehtävä, johon ei ole käytettävissä tutkimustuloksia. Maatalouden avulla ei kuitenkaan voida yksin ratkaista esim. kehitysongelmia, vaan syrjäseutujen ja harvaan asuttujen alueiden ongelmia täytyy ratkoa koko kansantalouden puitteissa.

Maatalouden säilyttämisen nykyisessä laajuudessaan ratkaisee suurelta osin se, missä määrin ylituotantoa voidaan viedä ulkomaille. Muutaman vuoden aikaperspektiivillä ennusteet osoittavat, että teollisuusmaat pysyvät tyydyttämään kehitysmaiden kasvavan ruoan tarpeen, mutta kehitysmaat eivät ilmeisestikään pysty kaupallisilla ehdoilla ostamaan niin paljon, kuin ne nähtävästi tulevat tarvitsemaan. Toiseksi se viljamäärä, jonka kehitysmaat pahimmassa tapauksessa tarvitsevat, on niin suuri, että nykyinen kuljetuskapasiteettikaan ei riitä. Toisaalta teollisuusmaat ovat tulossa yhä omavaraisemmiksi, joten näihin maksukykyisiin maihin päin näyttää tulevaisuudessa olevan yhä vaikeampaa viedä elintarvikkeita. Maataloustuotteiden hinnat pysyivät edelleenkin melko alhaisina.

Pitäisikö meidän tuottaa kehitysmaitakin varten? Kysymys on vaikea. Katastrofiapua voidaan aina perustella ja siihen voi Suomikin varautua, mutta pitemmän ajan kuluessa varsinainen elintarvikeapu voi joutua siihen, että kehitysmaiden oma maatalous ei kehity tarpeeksi nopeasti. Yleisesti ollaankin sitä mieltä, että parasta kehitysapua on tukea suoraan maatalouden kehittämistä kehitysmaissa.

Pitkällä aikavälillä — esim. 50 vuoden kuluessa — elintarvikkeilla lienee efektiivistä kysyntää myös nykyisissä kehitysmaissa, ja tällöin on todennäköisesti myös välttämätöntä käyttää kaikki maailman pellot tuotantoon. Sitä varten olisi syytä tarkkaan harkita, onko meidän säilytettävä nykyinen tuotantokapasiteettimme kokonaisuudessaan näitä mahdollisesti tulevia vaikeita aikoja varten. □

Juhani Salo

Tarvitseeko maatalous rakenne- muutosta?

Symposiumin pääotsikossa kysytään, onko Suomen maataloudella tulevaisuutta. Nykyisten nopeiden muutosten aikana voi siihen vastata, että tulevaisuutta on vain sillä, joka sitä itselleen suunnittelee. Varsinkin maatalouden kohdalla tulee suunnittelussa erityisesti ottaa huomioon ajan mukana muuttuvat tekijät, sillä maatalous ei kykene nopeisiin muutoksiin. Muutokset olisi kyettävä ennakoimaan riittävän pitkällä varoitusaikalla. Tilanteen arvioimiseksi voidaan yrittää arvoanalyysimuotoista menettelyä, jota Yhdysvaltain armeija käyttää jokaiseen yli \$ 100.000 hankkeeseen. Menetelmä ei ole ehdottoman tarkka, mutta antaa tuntuman asiaan.

Mitä me maataloudelta odotamme?

Odotukset ihanteellisen maatalouden kannalta voisivat olla ehkä seuraavanlaisia:

A. Se tuottaa terveellisiä, maukkaita, myrkyttömiä ja säilyviä elintarvikkeita.

B. Se säilyttää maan kestohedelmällisyyden ja humuksen jälkipolville.

C. Se tuottaa suuria satoja eikä ole kovin riskialtis.

D. Se ei rasita valtion maksutasetta.

E. Se ei pilaa ympäristöä, juomavettä, ilmakehän otsonikerrosta.

F. Se on omavaraista alkutuotantoa, joka sopeutuu helposti tarvittaviin muutoksiin ja toimii myös kriisiaikoina.

Kun systemaattisesti etsitään näiden toimintojen tärkeysjärjestystä, voidaan päätyä esim. seuraaviin painoarvoihin: A = 4, B = 4, C = 2, D = 0, E = 2, F = 3. Satoisuuden painoarvo on vain 2, mutta on otettava huomioon mm., että hedelmällinen maa tuottaa hyviä satoja. Toisaalta toimenpide, joka kohottaa satoa laadun kustannuksella on väärä, koska ravintoa on vain se, mitä pystymme käyttämään hyväksemme.

Jos arvioimme nykyistä kemiallista ja erikoistunutta maatalouttamme tutkimusten, ti-

lastojen ja arvioiden pohjalta siten, että huono toiminta saa arvosanan 5 ja erittäin hyvä 10, saamme maataloutemme arvoksi toiminnan kannalta 6. Tämä ei sinänsä ole yllätys, sillä onhan maataloustutkimuksemme tavoitteena ollut vuosikausia maanviljelijän hyöty ja arvioperustana ruukukkokeen maksimoitu sato. Mikäli nykyinen maatalousrakenne halutaan säilyttää, on etsittävä vastaus kysymyksiin:

- onko sairastavuuden ja kemiallisesti tuotettujen elintarvikkeiden välillä suora yhteys?
- loppuuko humus ennenkuin öljy tai uraani?
- onko satojen lasku vain ohimenevä ilmiö?
- kestääkö maksutaseemme edelleen energian ja raaka-aineiden lisääntyvän tuonnin?
- milloin lapset alkavat kuolla nitraatteihin?
- saammeko leipää, jos tulee kriisi?
- onko maaltapaon osasyynä ollut se, että nuoriso on tietämättään kokenut samaa, minkä em. arvoanalyysi meille ilmaisee?

Mikäli haluamme parantaa maataloutemme toiminta-arvoa, meidän on lakattava tukemasta nykyistä polttoviljelyä ja muutettava maatalouden rakennetta niin, että kolminaisuus maa—kasvit—eläimet jälleen tulevat toinen toisiaan. Tukemalla ja ohjaamalla tätä luonnollista elonkiertoa nykyaikaisin keinoin, voimme päästä parempaan tulokseen kuin ennen sotia. Varteenotettavia rakenteellisia vaihtoehtoja ovat tällöin biologinen ja biodynaaminen viljely. Edelläesitetyn perustein saamme biologisen menetelmän toiminta-arvoksi 9 ja biodynaamisen lähes 10. Lopullisen arvon saamme, kun otamme huomioon kustannukset. Tämän menetelmän ja sovellutuksen mukaiset arvot ovat kemiallisella ja biodynaamisella menetelmällä yhtäsuuret silloin, kun jälkimmäisellä tuotantokustannukset ovat 65 % suuremmat. Nykyistä pienemmällä kustannustasolla biodynaaminen olisi parempi.

Rakennevaihtoehdon vapaaehtoiseen valintaan meillä on vielä aikaa. Ennenmin tai myöhemmin olemme pakotetut rakennemuutokseen, mutta silloin se ei ole enää suunnittelua, vaan kyse on jostakin aivan muusta. □

Pertti Seiskari

Teollisen yhteisön ravinto- ongelmat

Uljas uusi maailma syntyi tieteellis-tekni-
sen vallankumouksen myötä. Samalla syn-
tyivät teolliset valtiot ja ihmislaji, jota ko-
ne korvasi yhä nopeammassa rytmissä. Vaika-
ka rautaiset miehet vaihtuivat rautaisiin lai-
voihin, ravinnon tarve ei silti vähentynyt.
Ihmisten lukumäärä on kasvanut ennennä-
kemättömiin mittasuhteisiin ja kasvaa yhä.
Samassa suhteessa kasvaa ravinnon tarve.
Väestö kasvaa eksponentiaalisesti eli korkoa
korolle, mutta ravinnon tuotantoa on ääret-
tömän vaikea lisätä yhtä nopeasti. Perus-
ongelmaksi muodostuu 30 vuoden sisällä se,
pystymmekö saamaan kaksinkertaiselle väes-
tömäärälle kaksinkertaisen peltoalan jostakin.

Peltoalan lisäämiseen emme pysty. Tie-
teellisessä ja teknisessä huumassa on ryhdyt-
tävä tuottamaan ravintoa entisen kokoisilta
peltotilkuilta tekniikan avulla. Tätähän on
tehty jo kolme vuosikymmentä ja saatu maa-
seutu tyhjennetyksi paitsi talonpojista myös
eläimiin perustuvasta vetovoimasta ja näil-
le eläimille soveltuvista koneista ja laitteista.

Olemme siirtyneet ravinnon tuotannossa
jokseenkin täydellisesti teollisen tuotannon
varaan, joka pelaa niin kauan kuin uudis-
tumattomia luonnonvaroja on riittävästi. Nyt
kun ne alkavat mennä tiukalle ja hinta
nousee, nousee myös ravinnon hinta — se-
kin tällä kertaa eksponentiaalisessa suhteessa.
Hinnannousu peitetään kuitenkin subventioi-

den alle: ehkäpä on hyvä, että kansa ei
tiedä kuinka paljon ravinnon tuottaminen jo
nyt maksaa. Hinta ei kuitenkaan ole pää-
asia. Koska emme saa kaksinkertaista peltola-
alaa, pystymme pitämään nykyistä ravin-
nontuotantoa yllä vain niin kauan kun uudis-
tumattomien ja rajallisten luonnonvarojem-
me varannot riittävät. Kun ne käyvät niu-
koiksi, ehtyy myös ravinnon virta.

Teollisessa tuotannossa ravintoa pidetään
toisarvoisena alkutuotantona. Sitähän sopii
jalostaa siten, että esim. silputuista porkka-
noista saa huomattavasti paremman hinnan
se, joka niitä silppuaa kuin se, joka pork-
kanoita tuottaa. Parhaan maksun saa tie-
tenkin autonkuljettaja, joka siirtelee porkka-
noita paikasta toiseen.

Tämä nurinkurisuus tekee lopulta liian
myöhäiseksi korjata varsinaisessa perustu-
otannossa esiintyviä virheitä. Teollisissa mais-
sa on mahdotonta enää siirtyä alkutuotan-
nossa ihmis- ja eläintyövoiman varaan. On
kuitenkin huomattava, että valtaosa maa-
pallon ihmisistä elää lähes luontaistaloudes-
sa ja vain rikkaiden teollisuusmaiden va-
jaat miljardi ihmistä saa ravintonsa koneil-
la, öljyllä, keinolannoitteilla ja torjunta-ai-
neilla. Näiden käytön aiheuttamista haitta-
tekijöistä suurin on se, että niiden käyttö-
aika on hyvin rajallinen. Kun puhutaan ih-
miskunnan kasvusta ja sen mukana seura-
vasta nälänhusta, unohdetaan ehkäpä tie-
toisesti myös se, että ravinnon tuotantoa on
toki vaikea lisätä, mutta huomattavasti vai-
keampaa on estää ravinnon tuotannon ro-
mahdusta esimerkiksi öljy- tai lannoitevaro-
jen ehtyessä. □

WILENIUS PALKITTIIN

Yhdellä valtion tiedonjulkistamispalkin-
noista muistettiin tänä keväänä professori
Reijo Wileniusta. Opetusministeri Kalevi Ki-
vistö totesi palkitsemisen perusteeksi:

”Palkinto myönnettiin professori Reijo Wi-
leniukselle pitkäaikaisesta, monipuolisesta toi-
minnasta ennakkoluulottoman kulttuurikes-
kustelun innoittajana ja organisoijana. Wile-
nius on kulttuuriaikakauslehti *Katsauksen*
perustaja ja monivuotinen päätoimittaja,
Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun
aloitteentekijä ja keskeinen ylläpitäjä sekä

Jyväskylän Avoimen Kulttuurikeskuksen toi-
minnan alullepanija. Wilenius on laajassa
kirjallisessa tuotannossaan, josta viimeksi il-
mestyi kasvatusfilosofinen *Kasvatuksen ehdot*,
filosofisessa ajattelussaan ja monissa kulttuu-
ri- ja opetushallinnollisissa luottamustehtävis-
sään noudattanut parhaita humanistisia pe-
rinteitä, joihin kuuluu tasapuolisuus, ennak-
koluulottomuus ja pyrkimys ulottaa inhimilli-
sen hengenelämän luova prosessi mahdolli-
simman laajalle, kaikkiin yhteiskuntaluokkiin
kuuluvien ihmisten ulottuville.”

Yrjö Engeström

MARXILAINEN IHMISKUVA

Tieteellisen sosialismin ihmiskäsityksen suuri vetovoima selittyy pääasiassa kahdesta seikasta. Ensinnäkin meillä länsimaissa lukemattomien ihmisten elämä ja sen myötä myös ihmiskäsitys ovat kriisissä. Humanismi, kauneus, aidot eettiset ja moraaliset ihanteet polkeutuvat väkivallan ja kaupallisen massakulttuurin alle. Erilaisia psykologisia muotiteorioita kaupataan pelastavana lohduksena tai pakotienä ihmisille. Käytännössä ne ovat kuitenkin keho oikotie onneen. Toiseksi tieteellisen sosialismin ihmiskuvan vetovoima selittyy siitä, että socialististen maiden reaalin elämä ja saavutukset pakottavat yhä useammat ihmiset tarkistamaan käsityksiään ja tutustumaan asiaan tarkemmin.

Mikä sitten on tieteellisen sosialismin käsitys ihmisestä? Pyrin selvittämään tämän ihmiskäsityksen perusteita neljän teesin muodossa. Luonnollisesti näin kajotaan vain alkeiskäsitteisiin ja annetaan hyvin tyypistetty kuva monimutkaisesta tieteellisestä ongelma-alueesta.

1. teesi:

Ihmisolemus on yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuus

Tieteellinen sosialismi lähtee ihmiskäsityksessään siitä, että ihminen, persoonallisuus, on muuttuva, historiallinen käsite. Millä ominaisuudella sitten on määräävä osa? Vastaus riippuu kyseisen henkilön sosiaalisesta asemasta. On ominaisuuksia, jotka määräävät orjanomistajan, feodaaliherran tai kapitalistin persoonallisuutta. Mutta on olemassa aivan toisenlaisia ominaisuuksia, jotka kuuluvat orjan, maaorjan tai työläisen persoonallisuuteen. Myös orjilla ja maaorjilla oli oma persoonallisuutensa — huolimatta riippuvuudestaan ja alhaisesta asemastaan. Ihmisen persoonallisuuden kehittäminen on jotakin enemmän kuin vain yksilöpsykologinen ja pedagoginen ongelma. Jotta voitaisiin muovata ihmispersonallisuutta, tarvitaan yksityisen kasvattajan ja koulun

ponnistusten lisäksi muiden yhteiskunnallisten tekijöiden samansuuntaista vaikutusta: kulttuuri, joukkotiedotus, työ, ihmissuhteet — kaikki ne muovaavat persoonallisuutta.

Tämä ei vapauta kasvattajaa ja koulua vastuusta. Jos yhteiskunnassa vaikuttaa lapsen ja nuoren persoonallisuuden kehitystä vääristäviä voimia, kasvattaja on velvollinen työskentelemään myös näiden tekijöiden muuttamiseksi. Marxilaisen käsityksen mukaan vilpiton demokraattinen kasvattaja on velvollinen toimimaan esim. lapsiin suunnattua kaupallista väkivaltakulttuuria vastaan, humanistisen rauhankulttuurin puolesta.

Marxilais-leniniläinen ihmiskäsitys on optimistinen ihmiskäsitys. Se kiistää väitteet abstraktista ja epähistoriallisesta ihmisluonnosta. Samalla se ilmaisee, ettei ihmisten heikkous ja puutteellisuus ole mikään myötäsyntyinen, voittamaton seikka. Neuvostoliiton ja muiden socialististen maiden psykologien, neurofysiologien ja fysiologien vuosikymmenien tutkimustulokset kumoavat käsityksen ihmisen kykyjen myötäsyttyisyydestä, perinnöllisyydestä. Kuitenkaan ei kielletä sellaisten ominaisuuksien myötäsyttyisyyttä, jotka saattavat osoittautua ehdoiksi jossakin toiminnassa menestymiselle. Näitä kykyjen kehittymisen biologisia edellytyksiä kutsutaan taipumuksiksi. Taipumukset ovat monimerkityksellisiä. Samojen taipumusten pohjalta voi kehittyä erilaisia kykyjä toiminnan asettamien vaatimusten luonteen mukaisesti.

2. teesi:

Ihmisen erottaa eläinmaailmasta työ, kyky muokata tietoisesti ympäristöään; toiminta on persoonallisuuden kehityksen perusta

Olisi väärin tulkita yksilö vain sosiaalisen ympäristön passiiviseksi tuotteeksi ja olla näkemättä aktiivista toimijaa henkilössä. Aktiivisuus ilmenee yksilön luonteenomaisissa käyttäytymisen motiiveissa jne., laajemmin ottaen koko siinä monimuotoisessa toiminnassa, joka kohdistuu ympäröivän todellisuuden muuttamiseen. Ihmisen aktiivisuuden lähde ovat tarpeet. Tarpeet ovat luonteeltaan historiallisia, muuttuvia. Biologisetkin tarpeet kuten nälkä muuttuvat olosuhteiden kehittyessä. Kuitenkin ennen muuta hankitut, sosiaalisen ympäristön muova-

Tiivistelmä INKA:n KKK:n järjestämässä tilaisuudessa 24.3.76 pidetystä alustuksesta. Se kuuluu kevään —76 Ihmiskuva-sarjaan, jossa käsiteltiin myös itämaisen filosofian, lääketieteen ja fysiologian sekä psykoterapian ihmiskuvia.

mat tarpeet ovat sidonnaisia kyseiseen aikakauteen, yhteiskuntamuodostumaan, yksilön yhteiskunnalliseen asemaan.

Tarpeet ovat myös yksilön persoonallisuuden kehityksen liikkeellepaneva voima. Ihminen ei ole ympäristönsä passiivinen kopio eikä perittyjen ominaisuuksiensa tahdoton toteuttaja. Ihmisen omaleimainen, aktiivinen toiminta kumpuaa niistä ristiriidoista, jotka syntyvät ihmisen tarpeiden ja niiden tyydyttämisen reaalisten mahdollisuuksien välille. Juuri nämä ristiriidat vievät eteenpäin persoonallisuuden kehitystä.

Ihmisen aktiivisen toiminnan, tarpeiden tyydyttämisen perusmuoto on tuotannollinen työ, luonnon muokkaaminen inhimillisen elämän edellyttämällä tavalla.

Tehdessään työtä ihminen siis muuttaa ja kehittää samalla itseään. Tällä toteamuksella on tavaton pedagoginen merkitys. Pelkästään ihmisyksilön tajuntaan kohdistuva pedagoginen vaikutus on parhaimmillaankin puolinaista. Todelliset pedagogiset tulokset, uusi ihminen, syntyvät silloin, kun opiskelu ja kasvatusta yhdistyvät käytännölliseen toimintaan.

Marxilais-leniniläinen psykologia onkin viime vuosina kohdistunut erittäin runsaasti huomiota juuri toiminnan käsitteen teoreettiseen analyysiin ja toiminnan merkityksen kokeelliseen tutkimukseen. Toiminnan merkitystä marxilais-leniniläisessä ihmiskäsityksessä valaisee esimerkki älykkyystudkimuksesta: perinteisen älykkyystudkimuksen suurin puute on sen irrallisuus ajattelun psykologiasta. Älykkyydestauksessa kykyjen arviointi perustuu tuloksiin, joita ihminen tuottaa koetilanteessa ja siten laiminlyödään prosessi, joka näihin tuloksiin on johtanut. Ainoastaan mikäli tutkitaan itse prosessia, voidaan luotettavasti päätellä, miten kyseinen ihminen ajattelee ja onko hän ylipäänsä ajatellut tuottaessaan jonkun vastauksen.

3. teesi:

Tietoisuus ja vakaumukset ovat ihmisen persoonallisuuden ydin ja suuntaa-antava keskus

Rakkaus työtä kohtaan, rehellisyys, päätäväisyys, omanarvontunto, toverillisuus, molemmipuolinen kunnioitus — nämä piirteet kuuluvat olennaisina osina kommunistisen persoonallisuuden siveelliseen laatuun, eetokseen. Vakaumusten ja tietoisuuden kehitys

on ratkaiseva tekijä ajatellen koko persoonallisuuden aktiivisuutta ja ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Ilman vakaumuksia aktiivisuudelta puuttuu suunta ja kestävä tarkoitus. Tässä mielessä vakaumusten kehittyneisyys tai kehittymättömyys on koko persoonallisuuden kehittyneisyyden mittapuu.

Petrovskin teoksessa Yleinen psykologia (Tampere 1973) kuvataan vakaumusten voimaa siteeraamalla *Majakovskin* kuuluisaa runoelmaa "Vladimir Iljitš Lenin":

Viisikulma-tähdet
polttivat selkiimme
Puolan sotaherrat.

Mamontovilaiset kiduttivat
kaulaa myöten maahan
haudaten.

Vetureiden tulipesissä kärvensivät,
sulaa lyijyä ja tinaa
kurkkuun kaataen,
japsit meitä monet kerrat,
ärjyen:

"Luovutteko aatteistanne!?"

Mutta heille
kähisimme
palavista kurkuistamme:
"Eläköön kommunismi!"

4. teesi:

Ihminen kehittyy ehjäksi persoonallisuudeksi vain kollektiivissa

Marxismi-leninismien klassikot ovat alusta lähtien voimakkaasti korostaneet ihmisen persoonallisuuden kehityksen riippuvuutta hänen suhteistaan muihin ihmisiin. Ihminen jää kehittymättömäksi, rujoksi, jos hänen siteensä toisiin ihmisiin jäävät kehittymättä.

Kollektiivilla tarkoitetaan yhteiskunnan tai yhteiskuntaluokan osana toimivaa ihmisryhmää, jota yhdistävät yhteiset tavoitteet, yhteinen järjestyneisyys ja keskinäiset vastuusuhteet. Kollektiivi ei ole mikä tahansa ryhmä eikä kollektiivinen kasvatusta ole samaa kuin mikä tahansa ryhmätyö kasvatuksessa. Ilman yhteistä, tavoitteellista tietoisuutta ja yhteisiä päämääriä sekä kiinteitä siteitä samaan suuntaan toimiviin ympäröivän yhteiskunnan voimiin ei yksinkertaisesti ole kollektiivia. Siksi esimerkiksi tavallinen suomalaisen koulun luokka ei muodostu kollektiiviksi — sitä pitävät koossa vain ulkokohdaiset tekijät, joskin sen sisällä saattaa tietysti syntyä hyvinkin pysyviä ystävyyssuhteita.

Kollektiivinen kasvatusta, toiminta kollektiiv-

ONKO PSYYPKE ENERGIAA?

Vastaus Lauri Rauhalan aihetta koskevaan artikkeliin Katsaus 2/1976

Lauri Rauhala on varmasti oikeassa, osoittaessaan artikkelissaan kestäättömäksi väitteen (jota en ole esittänyt ja joka nimenomaan ei sisälly näkemykseeni), että psyykinen on sama kuin fysiologisesti mitattava aivoprosessi. Tämä n.s. identiteettihypoteesi tietysti kaatuu jo siihen, että psyykinen ei ole sama kuin hermosto ja/tai sen signaalit. Asiaa ei kuitenkaan paranna se, että oletetaan psyykkisen ja fysiologisen tapahtuvan aivoissa jollain tavoin rinnakkain. Niinkään ovat turhia kiistat siitä, kumpi näistä tapahtumista on primäärisempi, sen ovat monet turhat yritykset näiden eri vaihtoehtojen puolustamiseksi osoittaneet. Uusien, näennäisesti parempien termien — kuten tajunta tai mieli — tuominen psyykeä luonnehtimaan ei niinkään auta meitä psykofyysisen ongelman ratkaisussa, sillä ne vain kuvaavat psyykkistä joltain määrättyltä osalta. Sama koskee myös sellaisia käsitteitä kuten merkitys ja sen organisoituminen, jotka liittyvät muodissa olevaan informaatio-oppiin. En myöskään usko uusien hermofysiologisten löydösten tuovan tähän ongelmaan periaatteellista ratkaisua koska, kuten edellä mainitsen, hermofysiologinen tapahtuma ei ole sama kuin psyykinen tapahtuma.

Kuitenkin katson erittäin aiheelliseksi kysymyksen siitä, onko psyyke energiaa.

Tämä kysymys on aiheellinen jo siksi, että meissä oleva psyykinen on, tarkasteltiinpa sitä sisäisenä kokemuksena tai toisen ihmisen kokemuksena tai aikaansaannoksena, voiman (energian) kalta-

nen, koska sillä on määrän ominaisuus ja se saa aikaan vaikutuksia. Jos tämä spontaani vaikutelma, jonka jokainen meistä omaa, on oikea, merkitsisi se, että voima ja energia jota fysiikka tutkii, myös on jollain tavalla luonteeltaan psyykkistä. Fysiikan energiakäsite onkin nykyfysiikassa hämärtynyt kvanttifysiikan mukanaan tuomien ongelmien myötä (kvanttifysikaalisen observaation probleema). — Jos siis fysikaaliset käsitteet (makroskooppiset) eivät olekaan puhtaasti fysikaalisia, lienee myös mahdollista, että psyykkiset käsitteet eivät nekään ole puhtaasti psyykkisiä.

Tällainen pohdinta osoittaa, että teesi: ”psyyke on energiaa” ei itseasiassa sisällä väittämää, että psyykkisyys olisi ainoastaan jotain fyysistä (tai fysiologista).

Pelko, että banalisoinme psyykkisyyden ongelman, esim. väittämällä, että psyyke on jotain aineellista, on ymmärrettävää. Se on myös käsitteäkseni vitaalisesti aiheellinenkin, sillä meidän on pakko puolustautua psyyksemme psyykkisinä ja inhimillisinä olioina.

Mutta se, että psyykinen meissä olisi energettinen tapahtuma, on siis mahdollista ilman että oletamme sen olevan vain matterista tapahtumaa.

Lyhyesti ja yleisesti kuvaten aivojemme tila voidaan kuvata seuraavasti:

Aivot koostuvat suuresta määrästä (solu-)yksiköitä, joiden tila on määrättävissä hermostollisten signaalien täyttämässä, 2:n vapausasteen (järjestys, määrä) avaruudessa. Tämä avaruus täyttää samat

vin osana ja kollektiivin päämäärien hyväksi on ainoa tae jokaisen yksilön erikoislaatuisuuden, persoonallisen rikkauden kehittymiselle. Yksilö, jonka kehityksen tukena ei ole kollektiivia, ajelehtii oman onnensa nojassa ja hänen kehityksensä jää yleensä yksipuoliseksi. Ennen muuta tällaiselta yksilöltä jää kehittymättä yksi persoonallisuuden siveellisen laadun keskeisimmistä ominaisuuksista: solidaarisuus yhteisölle, toverillisuus, kyky asettaa toinen ihminen ja ihmisjoukko oman etunsa edelle.

Kollektiivisuus ei siis ole henkilökohtaisen vapauden vastakohta, vaan edellytys. Tällöin henkilökohtaisella vapaudella ei suinkaan tarkoiteta mahdollisuutta tehdä mitä hyvänsä, vaan mahdollisuutta kehittää omia kykyjään kaikinpuolisesti, mahdollisuutta hallita ja muuttaa maailmaa tietojensa ja taitojensa avulla.

Yllämainittuihin periaatteisiin marxilaisesta ihmiskäsityksestä on ehdottomasti vielä liitettävä maininta marxismi-leninismen hallitsevasta tavoitteesta, joka on samalla ih-

miskäsityksen eri peruselementtejä yhdistävä tekijä. Tämä tavoite on pyrkimys ihmisen, jokaisen ihmisyksilön persoonallisuuden kaikinpuoliseen kehittämiseen. Tämä tarkoittaa ennen muuta pyrkimystä ihmisen kykyjen ja tietojen kaikkien puoltien kehittämiseen, inhimillisen kulttuurin kokonaisuuden harmonisoimiseen omaksumiseen. □

Lähdekirjallisuus:

V. N. Stoletov: Kasvatustiede ja sosialistisen persoonallisuuden kasvattaminen. Sosialistisen Opiskelijaliiton Punaiset Vihot no 5. Helsinki 1975.

A. V. Petrovski: Yleinen Psykologia. Tampere 1973.

Gerhart Neuner: Zur Theorie der sozialistischen Allgemeinbildung. Berlin 1973.

Karl Marx—Friedrich Engels: Valitut teokset. Osat I—II. Moskova 1970.

Karl Marx: Pääoma. Osa I. Petroskoi 1957.

S. L. Rubinstein: Grundlagen der allgemeinen Psychologie. Berlin 1973.

S. L. Rubinstein: Das Persönlichkeitsproblem in der Psychologie. Teoksessa T. Kyssman: Bewusstsein und Handlung. Bern 1971.

Georgi Smirnov: Soviet Man. Moscow 1973.

ehdot kuin lukuvaruus jonka koordinaatteina ovat ordinaali — ja kardinaali-ulottuvuudet. Hermofysiologisin mittauksin voimme periaatteessa määrittellä (kokeellisesti) aivojen n.s. mikrotilan — s.o. hermosolujen tilan yksikäsitteisesti.

Mitä sensijaan emme voi tehdä kokeellisiin hermafysiologisiin mittauksiin perustuen, on määrittää aivojen n.s. makrotilaa (kun tällä aivojen makrotilalla tarkoitetaan vastaavaa hermoston tilaa kuin fysikaalisen systeemin makrotila, joka esim. kaasulla on paineen, tilavuuden ja lämpötilan funktio). Kuitenkin sellainen täytyy olla olemassa jo puhtaiden systeemiopillisten kriteerien mukaisesti. On olemassa monia seikkoja jotka viittaavat siihen, että tämä hermoston makrotila on juuri psyyke.

Jos näin on, ei tämä psyyke ole sama kuin aivojen mikrotila, eli sama kuin hermafysiologinen aivotapahtuma, yhtä vähän kuin fysikaalisessa kaassakaan esim. lämpötila on sama kuin molekyylin liike!

Tämä ajattelutapa tarjoaa erinomaisen keinon olettamuksen verifiointille: jos psyykkinen on yhtä kuin hermoston makrotila, täytyy aivojen mikrotilasta laskemalla saatu makrotila ja psyykkisistä tapahtumista välittömästi mitattu makrotila olla sama (noudattaa samoja lakeja). Hyvällä syyllä voidaan ajatella, että psykofyysiset lait sellaiset kuin Weberin, Fechnerin, Stevensin ym. ovat tuon välittömän mittauksen tuloksia. Sensijaan muodostaa e.m. kalkylointi oman probleemansa. Mutta jos tämä aivojen makrotilan kalkylointi sen mikrotilasta suoritetaan oikein, on tulos oleva psykofyysisten lakien mukainen.

Oma tutkimukseni on koskenut sekä mainittua kalkylointia että välittömiä mittauksia ja tulokset näyttävät, että molemmat (toisistaan riippumattomat) menetelmät antavat saman tuloksen.

Tämän mukaisesti psyykkinen olisi sama kuin hermoston makrotila ja orgaanisfysiologinen sama kuin sen mikrotila. Juuri tällä on vastineensa fyysikassa sikäli, että sielläkin makrotilasuureita (kuten lämpötila, paine, tilavuus) on sanottu psyykkisesti värityneiksi ja aistimaailmamme tuottamiksi. Niiden ei katsota kelpaavan fysikaalisen teorian perustaksi. Toisaalta ei neutraalinen makrotila näytä olevan fysiologinen tapahtuma, mm. koska emme voi sitä fysiologisesti mitata (mutta voimme sen kyllä mitata psykofyysisessä kokeessa, jos olettamme että se on sama kuin psyyke).

Psykofyysisen ongelman kannalta, aivoprosesseja ajatellen, tämä tulos on mielenkiintoinen:

- ei ole mikään ihme, että psyykkisiä prosesseja ei onnistuta aivoissa paikantamaan, sillä systeemin makrotilaa ei voi paikantaa tyydyttävästi.
- aivoista saadaan poistaa suuriakin kudosmääriä ilman että psyykkisiä vaikutuksia ilmenee. Makrotila onkin vain tilastollisesti riippuvainen mikrotilasta
- psyyke ei myöskään ole identtinen aivofysiologisen prosessin kanssa, sillä systeemin makrotila ei ole identtinen sen mikrotilan kanssa.
- psyykkinen ei ole kausaalisesti aivofysiologisista tapahtumista riippuvainen, aivan kuten systeemin makrotilakaan ei ole kausaalisesti sen mikrotilasta riippuvainen. Jonkinlaista liitää

kuitenkin esiintyy, jonka luonne on meille hämäävä ja liittyy todennäköisyyksien tuntemattomiin lainmukaisuuksiin (tai ei-lainmukaisuuksiin) aivan kuten makro- ja mikrotilojenkin väliset riippuvuus-suhteet.

- kumpikaan, aivojen psyykkinen tai fysiologinen prosessi, ei ole sen primäärisempi kuin toinen. Sama koskee systeimin makro- ja mikrotiloja
- psyyken ja aivojen neurofysiologisten prosessien välillä on vuorovaikutusta aivan kuten systeimin makro- ja mikrotilojenkin välillä. Vuorovaikutus ei kuitenkaan ole mitään yksi—yhteen-kausaliiteettia kuten makro-mikrosuhteistakin voi päätellä — yksi ja sama psyykkinen tila sallii lukuisia aivojen fysiologisen tilan variaatioita. Aivan samoin vastaa yhtä ja samaa systeimin makrotilaa lukuisia mikrotiloja. Juuri tästä syystä on psyyken helpompi vaikuttaa aivofysiologisiin prosesseihin kuin päinvastoin. Tämä myös asettaa psyyken eräänlaiseen primäärisyyssasemaan orgaanisfysiologisiin aivoprosesseihin nähden.
- Aivan kuten hermafysiologisten prosessien voidaan katsoa kuvaavan (kuvaus-suhde; Reenpää) psyykeä, kuvaavat ne myös neuraaalista makrotilaa. Kuvausmahdollisuuksia on lukuisia.
- kahden aivon välinen kommunikaatio on aina psyykkistä kommunikaatiota. Kahden systeimin mikrotilojen välinen kommunikaatio käy lähinnä päinsä niiden makrotilojen kautta; aivojen ollessa kyseessä siis psyykkistä tietä.

Aivojen psykofyysinen ongelma näyttää täten palautuvan systeimin makro- ja mikrotilan välisten suhteiden ongelmaksi. Tämä ei suinkaan siis merkitse, että psykofyysinen ongelma on viety systeemi-analyysin piiriin ja täten ikäänkuin lähemmäksi jokapäiväisiä yleistieteellisiä käsitteitä. Onkin syytä muistaa, että sellaiset käsitteet kuin systeimin makrotila ja mikrotila, joilla myös on joukko-opilliset vastineensa, eivät ole probleemattomia yhtä vähän kuin näiden tilojen väliset suhteetkaan.

Mielenkiintoiseksi tekee esitetyn psyyken makrotila-luonteen se, että aivojen fysiologisten prosessien ollessa energieettisiä laadultaan ja voitaessa todeta säilyvyyden periaatteen vallitsevan neuraaalisen signaaliavaruuden prosesseissa, myös aivojen makrotila ja siis psyykkinen on energieettistä laadultaan ja osoittaa säilyvyyttä. Tämä ei kuitenkaan tee psyykestä aineellista tapahtumaa, eikä ”halvenna” sen arvoa. Tulos tuo päinvastoin lisää eräisiin fyysikan ongelmiin (kts. ed.)

Esitetty tutkimustuloksiin perustuva käsitys helpottaa psyykkisten funktioiden käsittelyä ja auttaa meitä paremmin ymmärtämään henkisten voimavarojemme liittymistä fyysisiin voimavaroihimme. Se myös luo pohjan henkisten voimavarojemme kokeelliselle kvantitoinnille ja taloudelliselle käytölle sekä yksilön että yhteiskunnan puitteissa. Meitä ei paljoakaan auta oppineet määritelmät psyykestä eteerisenä ja etäisenä sekä aineeseen liittymättömänä ”jonakin”, vaan me tarvitsemme realistisesti ja ennakkoluulottomasti määritellyn ja mitattavissa olevan käsitteiden henkisille resursseillemme.

Matti Bergström

KOULUTUKSEN EKONOMIA

9. 2. 76 Kriittinen Korkeakoulu järjesti yhteistyössä Suomen ylioppilaskuntien liiton kanssa tilaisuuden, jossa pyrittiin selvittämään sitä, miten ja ketä koulutus hyödyttää. Oheisena tiivistelmät tilaisuuden alustuksista. VTL Matti Viren tarkastelee koulutuksen yleistä vaikutusta ansiotuloihin, TTM Keijo Virtanen esittelee koulutuksen nykyisen rahoitusjärjestelmän pääpiirteitä, ja valtion opintotukikeskuksen johtaja, YTM Eero Kurri puolestaan nykyisen opintotukijärjestelmän problematiikkaa. Kukin esitys sisälsi useita aihepiiriä valottavia tilastoja, joista tähän on poimittu vain eräitä mielenkiintoisimpia taulukoita ja kuvia.

Matti Viren

Koulutus ja ansiotulot

Seuraavassa esitettävät tarkastelut perustuvat taloudellisen analyysin osalta neoklassiseen traditioon, jolloin palkkojen määräytymisessä lähdetään oletuksesta:

$$MP = W/P,$$

so. rajatuottavuus (MP) on yhtä suuri kuin realipalkka (W/P). Tässä yhteydessä ei ole mahdollista puuttua tämän identiteetin mielekkyyteen muutoin kuin viittaamalla niihin, varsin voimakkaisiin oletuksiin, joihin se tukeutuu. Koulutetun työvoiman osalta kenties merkittävin tekijä on työmarkkinoilla vallitseva epätäydellinen informaatio — työnantajat eivät tiedä työntekijän rajatuottavuutta etukäteen. Muualla suoritettuihin analyyseihin tukeutuen voidaan olettaa, että tästä epätäydellisestä informaatiosta ”hyötyvät” ne yksilöt, joilla on jokin tutkinto tai tutkintoja.

Yksilön rajatuottavuus ei ole suinkaan mikään vakio, vaan suure, johon monet eri tekijät vaikuttavat. Karkeasti ottaen voidaan suorittaa seuraava jaottelu rajatuottavuuden määräytymiseen vaikuttavista tekijöistä:

- yksilön tuottavuus, so. kyky tuottaa erilaisia tuotannollisia palveluksia, tavallaan siis yksilön tiedot ja taidot,
- kysymyksessä olevan työntekijäryhmän suhteellinen työllisyys. Tämän ”suhteellisen työllisyyden” merkitystä voidaan va-

lottaa sellaisella ajatusleikillä, että esimerkiksi juristien koulutus (tutkinnot) kymmenkertaistettaisiin muihin tutkintojen määrän pysyessä ennallaan. Vaikka muutos tapahtuisikin siten, ettei juristien tietojen ja taitojen määrässä tapahtuisi laskua, muodostuisivat työtehtävät useimmille juristeille sellaisiksi, ettei ao. tiedoilla ja taidoilla olisi mitään käyttöä.

Tarkasteltaessa yksilön tietoja ja taitoja voidaan tietenkin leikkiä ajatuksella jonkinlaisesta tietojen ja taitojen ”nollatasosta”. Miten tietoja ja taitoja voidaan kartuttaa esim. oppivelvollisuuden suorittamisen jälkeen.

Suurempia älyllisiä ponnistuksia ei vaatine päätyä siihen lopputulemaan, että lähinnä kiinteämuotoinen koulutus sekä työkokemus ovat tärkeimmät kysymyksen tulevat tekijät. Suoritetuissa tilastollisissa kokeissa on pystytty yksilöiden ansioita selittämään varsin hyvin seuraavalla yksinkertaisella mallilla:

$$W = W(E, T, U),$$

missä E on koulutuksen ja T työkokemuksen määrä sekä U yksilön muita ominaisuuksia kuvaavien muuttujien vektori (esim. sukupuoli, asuinpaikka).

Kuviosta 1 käynee ilmi koulutuksen ja työkokemuksen ratkaiseva merkitys ansioiden määräytymiseen, erityisesti lieenee syytä kiinnittää huomiota ansioiden suhteellisen voimakkaaseen kasvuun työkokemuksen alkuvaiheessa. Kuviossa on mukana vain korkeamman asteen koulutus. Muualla suoritettuihin tutkimuksiin viitaten voidaan todeta, että mitä enemmän koulutusta yksilöllä on, sitä jyrkempi hänen ansioprofiilinsa on.

Kiinteämuotoisen koulutuksen ja työkokemuksen ”korvautuvuus” on syytä pitää mielessä, kun tarkastellaan eri koulutusryhmien osalta pelkkiä ansioiden keskiarvoja, sillä yksilöiden erilaisesta ikärakenteesta johtuen voivat ansioiden keskiarvotiedot antaa hyvinkin harhaisen kuvan. Esim. yhteiskuntatieteilijöiden ja juristien ansiot; viimeksi mainittujen osalta keski-ikä (samalla myös keskimääräinen työkokemuksen pituus) on selvästi korkeampi kuin yhteiskuntatieteilijöillä, mikä osittain (tosin *vain osittain*) ”selittää” juristien korkeammat keskimääräiset ansiot. Edellä sanottu on syytä pitää mielessä tarkasteltaessa taulukon 1. keskimääräisiä vuo-

siansioita sekä vastaavia keskihajontoja vuodelta 1971.

Taulukko 1.

koulutusaste, VL 1970 koulutusluokitus, TK	keski- määräiset vuosiansiot	vuosiansioi- den keski- hajonta
1. perusasteen alempi k.	7960	6844
2. perusasteen ylempi k.	7718	7954
3. keskiasteen alempi k.	10552	7362
4. keskiasteen ylempi k.	13751	11267
5. korkean asteen alin k.	20650	11440
6. alempi kandidaattiasteen k.	22840	17322
7. ylempi kandidaattiasteen k.	38084	22575
8. tutkijakoulutus	49044	23990

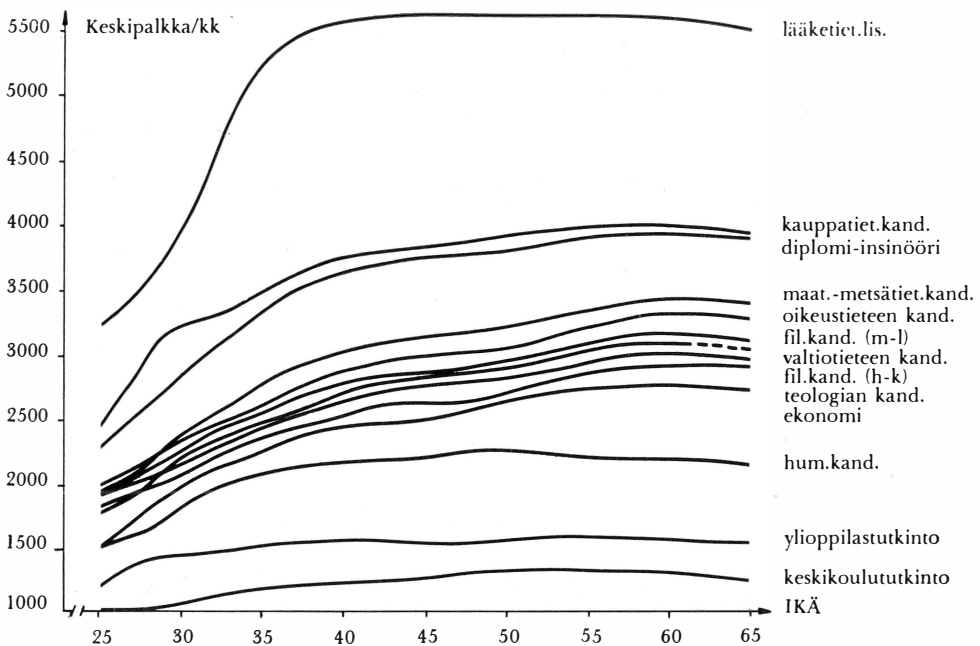
Lähde: TK, VL 1970, Koulutus ja ansiot, 1975.

Taulukossa 1. esitettävät ansiotiedot perustuvat verotustietoihin, siten niihin sisältyy tiettyä harhaisuutta, ei varmasti kuitenkaan siinä määrin, että koulutuksen ja ansioiden voimakas positiivinen riippuvuus menettäisi merkityksensä.

Muutoksilla koulutetun työvoiman tarjonnassa on voitu todeta olevan suhteellisen voi-

makkaita palkkavaikutuksia. Tietyn tutkimuksen suorittaneet henkilöt eivät suinkaan ole työmarkkinoilla samassa asemassa, ero juuri valmistuneiden ja esimerkiksi 10—15 vuotta työmarkkinoilla olleiden välillä on useilla aloilla mahdollisesti jopa suurempi kuin ero kahden eri tutkimuksen suorittaneiden välillä. Tehtaässä arvioita palkkakehityksestä tulevaisuudessa on koulutuksen määrällisillä muutoksilla ja muutosnopeudella siten varsin ratkaiseva merkitys.

Lopuksi lienee syytä hieman konkreettisemmin puuttua siihen kysymykseen, miten edullista koulutus yksilölle on. SITRAn toimeksiannosta suoritettussa selvityksessä ”Korkeakouluopetuksen investointien tehokkuus selvitys”. (SITRA sarja A, No. 19, Kyriiri Oy 1975) laskettiin koulutusinvestointien kannattavuutta mm. yksityisen opiskelijan kannalta. Toisin sanoen opiskelijan koulutukseen sijoittamille varoille (so. menetetyn ansiot sekä välittömät opintomenot) laskettiin oletettujen ansioiden (odotetut ansioerotukset tulevaisuudessa, netto) perusteella koulutusinvestointien tuottoaste t. kor-

Kuvio 1. Eräiden tutkintojen ansiotasoprofiilit v. 1971.

Lähde: Korkeakouluopetuksen investointien tehokkuusselvitys, SITRA, A 19 Helsinki 1975, s. 27.

ko. Täksi koroksi saatiin keskimäärin korkeakouluopintojen osalta noin 10 %. Vaikka suoritettuun selvitykseen liittyy, kuten aina, tiettyjä varauksia ja vaikka mainittu selvitys koski vain yhtä koulutusastetta, ei kuitenkaan voi välttyä siltä lopputulemalta, että koulutus ei ole investointikohteena niitä kaikkein kannattamattomampia.

Luulisin, että ainakin ne, joilla ei ole ollut onnea joka syyskesä korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten sisäänpääsyrvonnoissa, pitävät koulutusta jo nykyiselläänkin varsin edullisena sijoituskohteena.

Tietenkin näillä "kovan onnen Paavoilla" on mahdollisuus suorittaa muita investointeja. Jonkinlaisena esimerkkinä tämän vaihtoehdon mielekkyydestä on ajatus siitä, että nämä arvonnissa epäonnistuneet ryhtyvät tekemään pankkitalletuksia — näin inflaatioaikana esimerkiksi — 10 % korolla rahoittaen siten mm. onnekkaimpien tovereidensa opintoja tai mikä vieläkin isänmaallisempaa, teollisuuden investointeja.

Voidaan tietenkin kiistellä, meneekö niillä, joilla on ollut onnea sisäänpääsyrvonnoissa, riittävän hyvin. Niin kauan kuin maassamme on ihmisiä, joilta voi negatiivisella korolla kupata rahaa ilmeisen rajatta — mm. opintolainoihin — näyttäisi ulkopuoliselta siltä, ettei nykyinen palkkaus- ja opintojen rahoitusjärjestelmä ole silti aivan 100 % arvonnissa onnistuneita vastaan.

Keijo Virtanen

Koulutuksen rahoitusjärjestelmä

Suomalaisessa yhteiskunnassa koulutuksen järjestäminen on perinteisesti ollut julkisen vallan tehtävä. Maamme melko tehokkaan ja monipuolisen koulutusjärjestelmän aiheuttamat kiinteät- ja ylläpitokustannukset kateetaan julkisilla varoilla. Näiden lisäksi koulutusprosessi vaatii huomattavan määrän muutuvia kustannuksia, kuten opiskelijoiden opiskelusta aiheutuneet menot: lukukausimaksut, opiskelun aikaisen asunnon vuokra, opiskelutarvikkeet, opiskeluaikaiset elinkustannukset jne. Kustannusten määrä riippuu opiskelualasta, oppilaitoksen/opiskelijan kotipaikasta yms. Viime vuosiin saakka nämä muuttuvat

kustannukset ovat lähes kokonaan olleet opiskelijan ja hänen perheensä vastuulla. Julkisen vallan rahoitusosuuden merkittävä lisäys niiden tasaajana tapahtui vasta vuodesta 1968 alkaen.

Tarkastelen tässä esityksessä Suomen koulutusjärjestelmän rahoitusta niiltä osin kuin on kyseessä opiskelijoille aiheutuvien välittömien opiskelukustannusten kattaminen. Tarkastelu kohdistuu erityisesti v. 1972 olevien opintotukilain ja -asetuksen mukaiseen opintotukitoimintaan. Tämä laki ja asetus yhdistivät valtion opintotuen nykyiseen muotoon.

Valtion opintotuen tavoitteet

Valtion opintotukijärjestelmän tavoitteiksi on valtion opintotukikeskuksen johtokunnan mietinnössä (1973) asetettu

- opintotuen on taattava yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet kansalaisille siten, että sosiaaliset, taloudelliset ja alueelliset tekijät eivät ole yksilön taipumusten ja kykyjen mukaisen koulutuksen saannin esteinä
- opintotuen tulee olla määrältään niin suuri, että se turvaa kohtuulliseksi katsottavan riittävän opiskeluaikaisen toimeentulon
- opintotukijärjestelmän rahoitus on siten järjestettävä, että koulutuskustannusten lopullinen oikeudenmukainen kohdentuminen tukee yleisen hyvinvoinnin kohottamiseen sekä tuloerojen kaventamiseen tähtäävää yhteiskuntapolitiikkaa.

Opintotuen tarkoituksena on siis taloudellisten tukitoimenpiteiden avulla edistää koulutuspalvelujen tehokasta ja tasapuolista hyväksikäyttöä. Opintotuki on pääosin lainamuotoista, tuen saaja joutuu valmistuttuaan tai opintonsa keskeytettyään maksamaan ainakin osan niitä takaisin. Opintolainan vuotuinen suuruus määräytyy periaatteessa keskimääräisten opiskelukustannusten mukaan, jolloin opiskelijat on opiskeluaikanaan pyritty saamaan mahdollisimman tasa-arvoiseen asemaan.

Toistaiseksi opintotukijärjestelmään sitoutuvat pääomat on nostettu kansantaloutemme vapailta rahoitusmarkkinoilta, pankeista. Viime vuosien kuluessa on valtion takaama, koron osalta subventoitu opintolaina muodostunut opiskelijoiden tärkeimmäksi rahoituslähteeksi. Esim. yksinäisten, kodin ulko-

puolella asuvien opiskelijoiden, joita suurin osa korkeakouluopiskelijoista on, opintojen rahoituksesta lainat v. 1973 muodostivat 82 %, kun niiden osuus v. 1964 oli vain 18 %.

Taulukko 1. Valtion takaamien opintolainojen määrä 1970—75.

Vuosi	Lainojen yhteismäärä (milj. mk)	Kasvu (%)	Valtion menot (milj. mk)
1970—71	511	92 %	26
1971—72	807	58 %	46
1972—73	1171	45 %	58
1973—74	1596	36 %	83
1974—75	2085	31 %	130

Opintotukijärjestelmän kasvu on ollut erittäin voimakasta. Lainoihin sitoutuvan pääoman määrä ja tuen saajien määrä näyttää kuitenkin olevan vakiintumassa. Syynä lienee se, että nk. suuret ikäluokat ovat sivuuttamassa opiskeluiän. Opintotuen rahoitustarve ei suinkaan tämän johdosta ole vähennemässä; ainoastaan kasvuvauhti hidastuu.

Opintotukijärjestelmän kritiikistä

Opintotukijärjestelmää kohtaan on toki esitetty arvostelua, jossa kritiikin luonne on riippunut siitä, minkä intressiryhmän taholta se on tullut. Ko. intressiryhmiä ovat valtio, pankit ja muut rahoituslaitokset sekä opiskelijat. Ryhmien tavoitteiden ja tarpeiden sopeuttaminen kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla ei toistaiseksi ole onnistunut.

Opiskelijat ovat arvostelleet opintovuotta varten myönnettävien lainaerien riittämättömyyttä sekä esittäneet vaatimuksia täysimääräisen, kaikki opiskelukustannukset kattavan tukijärjestelmän luomisesta. Vaatimusta perustellaan sillä, että koulutus on katsottava työnteoksi, jolloin täysimääräinen opintoraha tai opiskelijapalkka on maksettava opiskelijalle korvauksena hänen tekemästään työstä.

Rahalaitosten suhtautuminen opintolainoihin on jonkinverran penseä, koska opin-

tolainoissa pääomien sitoutumisaika on melko pitkä ja pankin sijoituksestaan saama korvaus pieni; opintolainojen hoitopalkkiot on katsottu riittämättömiksi. Opintolainojen huonon kannattavuuden tähden rahalaitokset joutuvat hankkimaan tuottoja muista luotoista, minkä sanotaan nostavan yleistä korkotasoa. Pankkiipiireissä on lainapohjaiseen opintotukijärjestelmään suhtauduttu varauksella myös sen opiskelijoita velkaannuttavan vaikutuksen tähden. Opintolainat rasittavat pahasti juuri valmistuneita, perhettä perustavia nuoria ihmisiä heidän hakiessaan luottoa esim. oman asunnon hankkimiseksi.

Valtiovalan (lähinnä valtion opintotukikeskuksen) arviointi on pääosin tähdännyt opintotukijärjestelmän kehittämiseen seuraavien opintotukipolitiikan käytännön tavoitteiden puitteissa:

— lisätään erityisesti opintorahamuotoisen opintotuen määrää lähinnä alemman asteisissa oppilaitoksissa. Ylemmän asteisissa oppilaitoksissa opiskelevien opintorahan kehittämisen tavoitteena on opiskelijoiden velkaantumistasen alentaminen.

— opintolainamuotoista opintotukea kehitetään siten, että se nykyistä paremmin vastaa lainansaajan kulloistakin maksukykyä.

— opintorahamuotoinen opintotuki suunnataan sitä eniten tarvitseville.

— opintotukimenojen rahoitus järjestetään siten, että opintotuen seurausvaikutukset ovat tuloeroja tasoittavia ja yksilön elinaikaisia tuloja tasasuhteisesti sääteleviä.

Tällä hetkellä opintotukijärjestelmän kehittämistyö on suunnattu erityisesti takaisinmaksusysteemin uudistamiseen. Nykyinen taloudellinen tilanne ei anna mahdollisuuksia tukijärjestelmän luonteen nopeaan muuttamiseen, esim. opintorahan osuuden lisäämiseen.

Opiskelijan velkataakka

Otetaan esimerkkinä kolme henkilöä, A, B ja C ja tarkastellaan heidän koulutuksensa välittömistä kustannuksista aiheutuvaa velkaantumista. Henkilö A opiskelee oppivelvollisuuskoulunsa ja lukionsa kehitysalueella siten, että jo tällöin asuu vuokra-asunnossa. Ylioppilaskeskuksen jälkeen hän muuttaa korkeakoulukaupunkiin ja valmistuu 24-vuotiaana ylemmän akateemisen tutkinnon suo-

rittaneena. Tällöin opintolainojen yhteismäärä eli velkataakka on ehkä noin 25.000 mk, joka on niin suuri, etteivät jatko-opinnot juuri houkuttele.

Henkilö B on oppivelvollisuuskoulun jälkeen suorittanut ammatillisia opintoja noin 3 vuoden ajan. Opintolainoja kertyy tänä aikana takaisin maksettavaksi n. 15.000 mk.

Henkilö C suoriutuu koulutuksen suhteen minimeillä. Koulutus ei aiheuta suuria kustannuksia, mutta ilman koulutukseen tehtyä investointia jää myös tulotaso melko vaatimattomaksi.

Koulutuksen tuottama hyöty kohdistuu ensiksi koulutusta saaneelle, ja vasta kerrannais-tekijöiden kautta yhteiskunnalle. Kerrannais-tekijöitä ovat esim. henkilön lisääntynyt ja monipuolistunut työkyky sekä tulojen kasvun aiheuttama lisääntynyt veronmaksukyky. Opintotuki hyödyttää opiskelijaa pitkän ajan kuluessa, vaikka se alunperin tarkoitettiin vain tasaamaan opiskeluaikaisia kustannuksia. Yleensä henkilön tulotaso on sitä korkeampi mitä enemmän koulutuspalveluja hän käyttää. Tosin pitkänkin koulutusajan jälkeen ansiotulot saattavat jäädä vaatimattomiksi tai alalla saattaa vallita ”krooninen työttömyys”.

Opiskeluajan pituudella on siis suora vaikutus opiskelijan velkaantumistaseseen. Tulotason osalta opiskeluajan pituuden merkitys ei ole yhtä ratkaiseva. Olennainen kysymys on, tuleeko esimerkin henkilö C:n osallistua henkilön A koulutuskustannusten kattamiseen ja missä määrin? C ei ole käyttänyt lainkaan opintotukijärjestelmän palveluja, kun taas A hyödyntä ne täysin.

Opintolainojen takaisinmaksujärjestelmäästä riippuu, miten lainansaaajat kykenevät selviämään velkataakastaan. Nykyisin takaisinmaksuaika on kaksi kertaa lainavuosien määrä. Opintotukijärjestelmän uudistusehdotuksissa on myös esitetty takaisinmaksun sitomista opintojen jälkeiseen ansiotasoon siten, että ne joilla on korkeammat tulot, maksaisivat lainansa nopeammin takaisin.

Koko takaisinmaksujärjestelmän vaikutuksen kohteena ovat mm. yksityiset lainansaaajat, valtiovalta ja pankkilaitokset. Ansiotasoon sidottu takaisinmaksujärjestelmä aiheuttaa lisäksi seurausvaikutuksia mm. lainoihin sitoutuneelle pääomalle, valtion menoille, koulutuspolitiikalle ja kansalaisten elämisen laadulle.

Eero Kurri

Kuka maksaa ja kuka hyötyy valtion opintotuesta?

Kiinteämuotoisessa koulutuksessa oppivelvollisuuskoulun jälkeen opiskelee vuosittain noin 275 000 henkilöä, joiden opiskeluajainen toimeentulo on järjestetty valtion opintotuen avulla.

Eräs tapa tarkastella valtion opintotukitoiminnan seurausvaikutuksia on arvioida opintojen rahoitustilannetta ilman mitään julkisen vallan toimenpiteitä. Pelkistään voitaneen todeta ainakin seuraavaa:

Yksityistaloudellisesti

- opinnot rahoitettaisiin lähinnä vanhempien avustusten turvin. Ylempillä koulutusasteilla opiskelevat henkilöt kävisivät — mikäli opinnot sen sallivat — runsaasti ansiotyössä. Myös henkilötakausta vastaan otettaisiin runsaasti normaalia pankkilainaa.
- opintouran valinnassa taloudelliset rajoitukset olisivat keskeisessä asemassa.

Koulutuspoliittisesti

- opiskelupaikat olisivat ilmeisesti käytössä kokonaisuudessaan koska koulutettavia riittää. Koulutuspaikkojen ”tuottavuus” olisi varsinkin korkeakouluasteella hyvin alhainen, koska päätoimisesti ansiotyössä olevien opiskelijoiden lukumäärä olisi verraten korkea.
- koulutuksellinen tasa-arvovaatimus jäisi taka-alalle.

Kansantaloudellisesti

- koulutuksessa mukana olevien henkilöiden poissaolo työelämästä on lyhyellä tähtäyksellä aina rasitus kansantalouden kannalta. Opintotukijärjestelmän puuttuminen merkitseekin lähinnä sitä, että julkista taloutta ei rasiteta tältä osin.
- koulutuspaikkojen tehoton käyttö ja lahjakkuusreservien tehoton mobilisointi olisi kansantalouden kannalta kielteistä.

Koulutus yksilön kannalta

- Koulutus on investointia henkiseen pääomaan. Koulutuksen tuotto näkyy elin-aikaisten ansioiden määrässä.

- Kaikille yhteinen peruskoulutus merkitsee yhdenvertaisten lähtöasemien tarjoamista joko työelämää tai jatkokoulutusta varten.
- Koulutuksen tuoton henkilökohtaisuus on sitä keskeisempi mitä suppeampi osa kustakin ikäluokasta ko. koulutusta saa.

Kuka siis hyötyy valtion opintotuesta?

1) Markkamääräisesti eniten siitä ovat hyötynneet opiskelijoiden vanhemmat, joiden suhteellinen osuus opintojen rahoituksessa on ratkaisevassa määrin supistunut 1970-luvulla. Tämä hyöty on ollut sitä suurempi, mitä varakkaammista vanhemmista on kysymys. Opintotukijärjestelmän ansiosta vanhemmat ovat voineet käyttää opiskeluun muutoin menneet varat perheen elintason kohottamiseen. Varattomille vanhemmille hyöty on jäänyt vähäiseksi sen vuoksi, että opintojen rahoittaminen ei olisi ollut muutoinkaan ajankohtainen.

2) Toinen hyötyjäryhmä on tietenkin opintotukea saavat henkilöt. Hyöty on sitä suurempi, mitä paremmin palkatun toimen koulutusta saanut henkilö saa.

3) Kolmantena opintotuesta hyötijätahona voidaan pitää koko yhteiskuntaa siltä osin, kun opintotuella on voitu tehostaa koulutuksen tuottavuutta ja lisätä koulutuspalvelusten tasapuolista hyväksikäyttämistä.

Kuka maksaa valtion opintotukimenot?

1) valtion opintotukimenot ovat tänä vuonna noin 190 Mmk, joka kootaan verovaroin. Rasitus jakautuu siis samoin kuin verorasitus yleensä.

2) opintotuen merkittävä osuus koostuu rahalaitosten antamista opintolainoista, joiden enimmäiskorko on 9 % eli selvästi alle käyvän koron. Ottaen huomioon sen, että opintolainojen osuus koko luottokannasta lähentelee 5 %, voidaan yhtenä opintotukimenojen maksajaryhmänä pitää muita lainanottajia siltä osin, kun heiltä perittävä korko on opintolainojen alemman koron takia antolainauksen keskikorkoa korkeampi.

Kuka hyötyy koulutuksesta yleensä?

Opintotukitoiminta on koulutuspolitiikan ja sosiaalipolitiikan osa. Opintotukijärjestelmän rahoitusta selvitetessä ei ole syytä ra-

joittaa vain opintotuesta hyötijien tarkasteleluun. Paljon keskeisempää on selvittää sitä, kuka yleensä hyötyy koulutuksesta. Kokonaisvaltainen tarkastelukulma avaa ainakin ”teoreettisesti” mielenkiintoisia mahdollisuuksia kohdentaa tehostuvan opintotuen kustannuksia niiden kannettavaksi, jotka koulutuksesta hyötävät.

Koulutusta saaneet henkilöt asettavat tietonsa työnantajien — joko julkisten tai yksityisten — käytettäväksi. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna koulutuksesta hyötyy nimenomaan työnantaja.

Työnantaja korvaa saamansa hyödyn palkan muodossa. Palkan suuruuteen vaikuttavat muun muassa työn vaativuus ja työntekijän koulutustaso. Koulutuksen osuus palkanmuodostuksessa taas aiheutuu suurelta osin siitä, että yksilö on investoinut itseensä (rahoittanut opintonsa esim. lainalla), jolloin investoinnin tuotto näkyy palkassa.

Eikö voitaisi ajatella menettelyä, jossa työnantajilta kerättäisiin erityistä koulutusveroa tehokkaan opintotukijärjestelmän rahoitukseen. Kun opiskelijan itsensä vastattavaksi jäisi asteittain aleneva osuus opiskeluaikojen toimeentulomenoista, voisi koulutustason osuus palkassa asteittain vähetä. Näin ollessa rahoitusjärjestelmä ei liikuttaisi pitämällä aikavälillä kokonaan uutta rahaa koulutusta saavalle ja saaneelle väestönosalle vaan kysymys olisi elinaikaisten tulojen tasaustaisesta säätelystä.

Tuo koulutusvero voidaan tietenkin ottaa myös ”suurpääomalta” jos opiskelijoiden etujärjestöjen termejä käytetään. Pelinsäännöt tässä yhteiskunnassa ovat kuitenkin sellaiset, että olipa ensisijainen rahoituslähde missä päin yhteiskuntaa tahansa viime kädessä Suomen kansa kokonaisuutena järjestelyistä vastaa. Ja kuinka muuten se voisi missään muusakaan yhteiskunnassakaan toisin olla?

Näkemyksiä

1) Vuoden 1976 tulo- ja menoarvioesityksen yleisperusteluissa hallitus toteaa seuraavaa:

”Peruskoulun jälkeiselle koulutukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi opintotuella pyritään vähentämään koulutuspalvelusten täysmittaisen käytön taloudellisia esteitä. Vuoden 1976 aikana on tarkoitus selvittää opintotuen rahoitusjärjestelmän kehittä-

Taulukko 1. Opintolainojen vuotuinen pääomatarve nykyisen käytännön jatkuessa opintovuosina 1976/77—1980/81 (vuoden 1975 hinnoin) milj. markkaa.

	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81
Uusien lainojen pääomat	540	640	640	640	650	660	670
Vanhoiden lainojen lyhennykset	70	100	150	220	270	340	370
Lainapääomien nettotarve	470	540	490	420	380	320	300
Lainakanta ao. opintovuoden syyslukukauden lopussa 31. 12.	1600	2140	2630	3050	3430	3750	4045

tämistarpeet ja -mahdollisuudet. Keskiasteen koulutusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä selvitetään opintotukijärjestelmän rahoitustuen korvaamista pääosin koulusosiaalisia palveluksia lisäämällä.”

Keskiasteen koulutuksessa etenemistienä on siis siirtyminen opintolainoituksesta muunlaiseen toimeentulon turvaamiseen. Kun keskiasteen koulutus muodossa tai toisessa koskettaa lähes koko ikäluokkaa, ei lainan muodossa annettava tuki ole pidemmällä aikavälillä perusteltua. Avoimena ovat toistaiseksi menettelytapojen yksityiskohdat. Kehitysaluiden ammatillisen koulutuksen edistämisestä annettu laki (641/75) sisältää tuoreinta lainsäädäntöä tältä alueelta. Lain mukaan voidaan valtionapua myöntää oppilaitokselle muun muassa oppilaille annettavan ilmaisen majoituksen ja koulukuljetusten järjestämiseen.

Valtion opintotukikeskus tulee tämän vuoden aikana laatimaan kokonaisselvityksen tämän ns. välillisen opintotuen laajentamistarpeista ja -mahdollisuuksista. Myös eduskunnan taholta on esitetty ns. välillisen opintotuen kehittämistä puoltavia kannanottoja (Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 4 hallituksen esityksen johdosta laiksi opintotukilain 10 §:n muuttamisesta.)

2) Korkeakouluasteen opiskelijoiden kohdalla on opintotukijärjestelmän kehittämisen painopiste opintolainajärjestelmän kehittämisessä. Tämän linjan omaksuminen aiheutuu juuri siitä, että korkeakouluihin tulee vain pieni osa kustakin ikäluokasta ja siitä, että hyvin suurelle osalle korkeakoulututkinnon suorittaminen merkitsee myös elinaikaisissa ansioissa sellaista lisää, että lainamuotoinen opintojen rahoitus on perusteltua. Jos opintotukijärjestelmän rahoituksen järjestämisessä päästäisiin siihen, että rahoituksen kohdentuminen mahdollisimman tarkkaan seuraisi koulutuksesta saatua hyötyä, ovat myös muuntyyppiset opintotukimuodot mahdollisia.

3) Suomen yhteiskuntajärjestelmään näyttää huonosti soveltuvan kovin pelkistetty ja kaavamainen opintotukijärjestelmä ja sen rahoitusjärjestelmä. Toimintojen nykyinen laajuus ja erityisesti opintolainojen rahoituspuolella esiintyvät kitkatekijät pakottavat har-kitsemaan eräänlaista kokonaisratkaisua. Tässä kokonaisratkaisussa olisi oltava vastuullisina keskustelu- ja neuvotteluosapuolina

- a) opiskelijat, koska asia lähimmin koskee heitä
- b) opiskelijoiden vanhemmat, koska heille on perinteisesti kuulunut merkittävä osuus lasten koulutuksen rahoituksesta
- c) työntekijäjärjestöt, koska ryhmä a) enemminkin tai myöhemmin on jäsenenä vaatimassa mahdollisimman suurta reaalian-sion lisäystä, jolloin esim. opintolainojen takaisinmaksu merkittävästi vaikuttaa asiaan. Myös ryhmän b) etujen ajamisessa opintotuen kulloinenkin sisältö ja järjestelmän laajuus on merkittävä tekijä
- d) työnantajajärjestöt, koska palkkapoliitiikan osana on pidetty myös ns. sosiaalipaketin kokoamista ja koska palkanmuodostukseen enemmän tai vähemmän näkyvästi vaikuttaa myös se, missä laajuudessa kukin palkansaaja on saanut koulutusta
- e) valtio, koska sen tehtävänä on huolehtia lainsäädäntötoimenpitein toimeentulon järjestelyistä silloin, kun kansalainen on poissa aktiivisesta työelämästä.

Keskustelun lähtökohdaksi voitaisiin ottaa opintotukikomitean (1968:B 27) mietinnös-sä ehdotettu tavoite antaa opintotukea puoliksi avustuksena ja puoliksi lainana. Kaikes-sa yksinkertaisuudessaan olisi tällöin sovit-tava siitä, millä tavoin ryhmään a) siirrettävä lisätuki rahoitetaan muiden osapuolten toi-menpitein. Olisiko esimerkkiä löydettävissä ansioeläkkeiden rahoituksesta tai lapsilisä-jär-jestelmän rahoituksesta? □

KIRJOJA

Kuka minä olen?

Reima Kampman: Et ole yksin, Gummerus 1974.

Reima Kampman: Kuka minä olen. Gummerus 1975.

Reima Kampman on herättänyt huomiota Oulun yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa esitellyllä, ns. sivupersoonia käsittelevällä väitöskirjallaan, jonka tutkimustuloksista suuri yleisökin on tullut osalliseksi kahden hänen julkaisemansa, "Et ole yksin" ja "Kuka minä olen" nimisten kirjojen välityksellä (Gummerus 1974 ja 1975).

Aihe ei ole uusi, mutta silti on ollut miltei sensaatio että tämänkaltaista tutkimusta huomaa harjoitettavan nyt myös Suomessa yliopistollisella tasolla. Vaikka kysymystä sivupersoonien esiintymisestä ja luonteesta on käsitelty ja tutkittu nyky-aikaisessakin mielessä jo toista sataa vuotta, näyttää nimittäin tämä aihe meillä, ehkäpä viimeistä vuosikymmentä lukuunottamatta, vieläkin olevan melkoisessa määrässä tuntematon laajemmassa kuin suhteellisen harvojen harrastelija-asiantuntijoiden piirissä. Tohtori Kampmania on näin ollen kiitettävä siitä, että hän suomalaisena tutkijana ainakin jossain määrin on onnistunut murtamaan tämän sinään laajan alueen tutkimuksen esteenä olevan jään, joka ei ainoastaan koostu automatisoituihin torjuntaan perustuvista vihamielisistä aggressioista, vaan suurelta osalta, ehkäpä samoin selittäytyvästä, vähäksyvästä välinpitämättömyydestä (Et ole yksin, s. 39). Sillä epäilemättä on totta, että nimenomaan sivupersooniin kohdistuva tutkimus antaa eräitä tärkeitä, jos kohta ei, yksipuolisesti nähtynä, ratkaisevia viitteitä tohtori Kampmanin jälkimmäisen kirjan otsikkoon sisältyvän kysymysten kysymyksen "Kuka minä olen" vastauksen laadusta.

Mutta mitä tämän lisäksi on sanottava tohtori Kampmanin kirjojen tarjoaman tutkimusinformaation merkityksestä aluetta valaisevana ja sen tutkimusta edistävänä saavutuksena? Tällöin on erotettava (1) kirjojen selostama alkuperäinen tutkimusaines, (2) tohtori Kampmanin tältä pohjalta koehenkilöiden psyykkistä rakennetta koskevat syvyyspsykologiset erittelyt ja johtopäätökset, (3) taustatieto, jonka hän antaa alalla aikaisemmin suoritetusta tutkimuksesta ja (4) tulosten ja johtopäätösten liittäminen laajempaan yhteyteen, esim. tieteellisten ja uskonnollisten ilmiöiden selittämiseen.

Haluun aluksi sanoa jotakin tohtori Kampmanin antamista taustatiedoista. On ehkä kuvaavaa nykyaikaiselle informaatiokriisille, että nämä tiedot muodostuvat melko puutteelliseksi. Eräs puutteellisuus on, että ne sekoittavat eri ilmiöiden fenomenologian kannalta taustan heterogeenisiä aineksia liittäen ne yhteen siten, että saa sen vaikutelman, että kaikissa tapauksissa on kysymyksessä pohjimmaalti samankaltainen sivupersoonailmiö kuin se jonka tohtori Kampman aikaansaa hypnoosissa. Tosin tohtori Kampman Shanti Devin tapauksen

mainitessaan kirjoittaa, että "todisteet olivat niin vakuuttavia, että usko sielunvaellukseen jäi Shanti Devin kohtalon ainoaksi selitykseksi" (s. 30), jolloin jää kysymään, katsooko ehkä Kampman sittenkin, että hänen tutkimusaineistonsa soveltuvat selitykset myös sopivat Shanti Deviin.

Toinen puutteellisuus on aikaisemman nimenomaan Kampmanin alueeseen kiinteästi liittyvän perustutkimuksen niukka ja osaksi harhaanjohtava maininta sekä laajemman taustan oleellisten ilmiöiden ja tutkimusten sivuuttaminen. Tohtori Kampman mainitsee, että senkaltaista hypnoosiin liittyvää sivupersoonatutkimusta, jota hän edustaa, on aikaisemminkin esiintynyt, mutta tämän tutkimuksen syntyhistoriaa hän ei selosta. Sen sijaan hän sanoo, että sivupersoonailmiön selityksenä olisi ennen käytetty vain sielunvaellusotaksumaa sekä ettei kukaan ollut pysähtynyt pohtimaan ilmiön laatua perusteellisemmin (K. m. o. s. 11). On kyllä totta, että tarkalleen tämän tyyppisen ("nuorennushypnoosiin" liittyvän) tutkimuksen todennäköisesti ensimmäinen edustaja, jota Kampman ei mainitse, A. de Rochas d'Aiglun tutkimuksissaan, jotka hän julkaisi 1911 nimellä *'Les Vies successives'*, pyrki löytämään todisteita jälleensyntymisopin puolesta.

Mutta useat muut tutkijat ovat päätyneet silloinkin kun sivupersoonilla on paranormaalialueen menneisyydestä, tajuttoman dramaattiseen ja personifioivaan taipumukseen perustaviin eri vivahteisiin syvyyspsykologisiin ym. hypoteeseihin. On syytä mainita, että sveitsiläinen psykologian professori ja uskontotieteilijä Theodore Flournoy mainehikkaassaan teoksessaan *'Des Indes à la Planète Mars'* jo vuonna 1900 tarkkojen analyysien pohjalta esitti mielipiteitä, jotka suurin piirtein vastaavat tohtori Kampmanin esittämiä, vaikka hänen ei onnistunut tehdä todennäköiseksi, että koehenkilö Helen Smith jossain normaaleja aisteja käyttäen olisi saanut käsiinsä ne yksityiskohtaiset ja autenttiset tiedot, joita sivupersoonaa, intialainen prinsessa, omisti, mm. kirjoittaen arabialaisin kirjaimin hindia sekä puhuen tätä kieltä. Myöskin samankaltaisia massa-tutkimuksia, joita Kampman on suorittanut on vastoin hänen otaksumaansa julkaistu aikaisemmin, nimittäin filtohtori ja lääkäri John Björkhemin vuonna 1942 Lundin yliopistossa esittämässä väitöskirjassa *'De hypnotiska hallusinationerna'* sekä myöhemmin hänen kirjoittamassaan "Hypnos och personlighetsförvandling" nimisessä tutkielmassa (1959). Björkhem teki sadoilla koehenkilöillä usean vuosikymmenen ajan tuhansia kokeita ja päätyi eräissä tapauksissa samankaltaisiin otaksumiin kuin Kampman. Hänen tapauksissaan esiintyy kuitenkin myös paranormaalialueen informaatiota, esim. tarkat henkilötiedot ja vieraitten kielen taitoa, joiden lähde ei näytä olevan joku sattumalta lapsuudesta esille pulpahtava muisto, sattumalta nähty teksti tms. jonka vuoksi Björkhem sivupersoonan sisällön suhteen olettaa olevan useita hypoteeseja, jotka olisi tutkittava tapaus tapaukselta. On muuten vahinko ettei tohtori Kampman tunne tai ainakin sivuuttaisi ne sivupersoonatyypit, joista on enimmäin eli kerrassaan valtavasti tutkimustuloksia, nimittäin meedioitten kontrollipersoonat, jotka toimivat ilmoitustensa mukaan vainajien maailmasta tulevien viestien välittäjinä. Koska näissäkin tapauksissa, esim. ihmeellisessä mrs. Piperin tapauksessa, jota mm. parikym-

mentä kuulua tiedemiestä tutki mitä ovelimpia varokeinoja käyttäen vuosikymmenien ajan, esiintyy lukuisasti parapsyykkisiä ilmiöitä kuten korkeasteista telepatiaa ja selvänäköä, ne vahvistavat käsitystä, että sivupersonien sisältämä tietoinen on etsittävä heterogeenisistä lähteistä. Tämä ei estä sitä, etteikö tohtori Kampmanin psykoanalyttisiin hypoteeseihin perustuvat selitykset näyttäisi nimenomaan hänen oman hypnoosissa paljastaman materiaalin kohdalla olevan sangen vakuuttavia. Tässäkin on kuitenkin eräs mutta, joka liittyy itse tutkimusmenetelmään. Jan Ehrenwald, kuuluisa itävaltalainen psykiatri, joka myöhemmin toimi sairaaloissa ja yliopistoissa Yhdysvalloissa, kirjoittaa teoksessaan *'New Dimensions of Deep Analysis'* (London 1954): "Aito telepaattinen vuoto ylittää sensijaan kulttuurisidonnaisuuden ehdon. Jungin potilaat esim. näyttivät hänen työnsä tiettyinä vaiheina tarjoavan merkittäviä todisteita tiedottoman epätavallisista kyvyistä ja hypertoinninoista. Joskus ne sisälsivät suuremmissa viittauksia muinaisegyptiläisiin, assyrialaisiin ja hindulaisiin teksteihin. Toisinaan he näyttivät kannattavan joidenkin keskiaikaisten astrologien ja alkemistien mielikuvituksellisia uskomuksia. Kukaan freudilainen tai adlerilainen analyytikko ei ole esittänyt tämänkaltaista aineistoa" (s. 241). Ehrenwald toteaa tämän jälkeen, että hänen potilaansa eri aikoina tarjoama unimateriaali on näyttänyt sisältävän juuri sitä aineistoa, johon hän itse tutkiessaan vaihteittain eri koulukuntia saattoi selityksessään tarttua. Varsinaisen, aitoon telepatiaan liittyvä todisteaineisto tuli esille kun hän ryhtyi tätä ilmiötä potilaittensa yhteydessä tutkimaan (kirjan I osa).

Kampman ei mainitse Jungia edes kirjallisuusluettelossaan. Jos hänen tajunnastaan lähtee tiedostamaton telepaattinen informaatio koehenkilöön, se lähinnä on freudilainen. Ja miksi ei lähtisi? Viime aikaiset parapsykologiset tutkimukset (mm. Yhdysvalloissa ja Neuvostoliitossa) ovat osoittaneet miten ratkaiseva kokeilijan parapsyykkinen vaikutus ohjaavana tekijänä on kokeiden tuloksia ajatellen. Ja tämä koskee erityisesti hypnoosia, joka kaukohypnoottisissa ilmiöissä saavuttaa kerrassaan tyrmistyttävää tuloksia.

Kampman on oikeassa todetessaan, ettei hänen esittämänsä aineisto tarjoa mitään todisteita jälleensyntymisopin puolesta. Negatiivista evidenssia se merkitsee vain, jos jälleensyntymisoppi kokemusperäisesti olisi katsottava sidotuksi juuri tähän tukeen, mikä ei suinkaan ole asianlaista. Kampman piti jälleensyntymisoppia "yliluonnollisena" selityksenä ja etsi ja löysi "luonnollisen", alkupehkeäisen ajatuksensa mukaisen selityksen. Kuitenkin on pidettävä termiä "yliluonnollinen" epäonnistuneena ja sen käyttö viittaa Kampmanissa materialistiseen ennakkoluuloon. Sillä jälleensyntymismuisti ei ole tietyistä luonnonkatsomuksesta käsin sen ylliluonnollisempi kuin se muisti, joka saattaa palauttaa meille lapsuutemme tapahtumat. On todistettava siitä, että jälleensyntymismuistia aidossa merkityksessä esiintyy, mutta kynnys, joka on ylitettävä näyttää yleensä olevan tällöin paljon korkeampi kuin milloin dramatisoivan ja personifioivan taipumuksemme ohjaamina luomme satuja taiteilijoina tai unennäköijöinä tai hypnoisoijan meitä siihen tiedottomasti yllyttäessä.

SANOJEN MONIMIELISYYTTÄ

Kaikki, mikä on,
on iäti

Eikä mikään tule,
joka ei jo ole

Ja kuitenkin:

Kaikki on vain,
jotta sitä ei olisi

Eikä mikään, mikä on,
ole enää

Eikä tässä ole ristiriitaa:
vain sanojen monimielisyyttä

En tiedä pelkääkö
kuolemaa,
mutta sen tiedän, että
vieläkin vapisen
syntymään

Pentti Malaska

*Katsaus kertoo
Kriittisen Korkeakoulun
tilaisuuksista*

*ja
muista sekä tärkeistä
että ajankohtaisista
asioista.*

*Varmin tapa saada Katsaus
on tilata se
maksamalla 25 mk ps-tilille
715 56-0*

Niitä elämän kysymyksiä, johon Kampman haluaa tutkimuksensa liittyvän, olisi tarkastettava paljon monipuolisemman kokemusperäisen ja filosofisen aineiston pohjalta sekä myös paljon monipuolisemmilta näkökulmilla kuin Kampmanin esille tuomat. Vaikka Kampmanissa onkin avokatseisuutta ja syvällistä etsijää ja ajattelijaa, hänen löytämänsä ja ehkä luomansa sivupersonaattityyppi muodostuu hänelle jossain määrin "Ein Mädchen für alles" — eli "apulainen kaikelle" -luontoiseksi. Mutta joka tapauksessa, olkaamme tohtori Kampmanille kiitollisia siitä dramaattisesta tavasta, jolla hän uudelleen esittää meille kysymyksen: Kuka minä olen?

Sven Krohn

Katsaus 3 · 76

Sisältö:

	3	Pidot Tokyossa: Henkinen ilmasto Suomessa 1950—70-luvuilla (Keskustelijat: Reijo Wilenius — Pekka Lounela — Kari Rydman — V. O. Veilahti — Kalervo Siikala — Kauko Sipponen — Antti-Veikko Perheentupa — Hilikka Pietilä)
A.-V. PERHEENTUPA	10	Lääketieteen hybris ja nemesis: Onko lääketiede kääntynyt ihmistä vastaan?
MARKKU LEHTO	13	Kulutus tarpeiden tyydyttäjänä
PENTTI MALASKA	15	Mallien rakentelua Onko Suomen maataloudella tulevaisuutta?
LAURI KETTUNEN	16	Kannattaako Suomessa tuottaa maataloustuotteita?
JUHANI SALO	17	Tarvitseeko maatalous rakennemuutosta?
PERTTI SEISKARI	18	Teollisen yhteisön ravinto-ongelmat
	18	Wilenius palkittiin
YRJÖ ENGSTRÖM	19	Marxilainen ihmiskuva
MATTI BERGSTRÖM	21	Onko psyyke energiaa? Koulutuksen ekonomia
MATTI VIREN	23	Koulutus ja ansiotulot
KEIJO VIRTANEN	25	Koulutuksen rahoitusjärjestelmä
EERO KURRI	27	Kuka maksaa ja kuka hyötyy valtion opintotuesta?
SVEN KROHN	30	Kuka minä olen?